

ΕΝΔΟΧΩΡΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ:

★ ΠΟΙΗΣΗ:

ΔΑΛΛΑΣ Γιάννης: Μνήμη J.F.K.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Πύρρος: Της μοναξιάς
ΓΚΙΖΙΚΗ Χρυσούλα: 'Η Κλεψύδρα, 'Αδιέξοδο
ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ Γιώργος: Τομή
ΧΟΥΔΙΑΡΑΣ Νίκος: 'Εξώστες
ΤΖΑΛΛΑΣ Λευτέρης: 'Αμφιβολίες

★ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ:

ΜΗΛΙΩΝΗΣ Χριστόφορος: Στο φαράγγι
ΑΡΑΓΗΣ Γιώργος: Τα πλακάτ
ΦΟΥΡΙΩΤΗΣ 'Αγγελος: 'Από τα 'Απομνημονεύματα
του 'Οδυσσέα

★ ΚΡΙΤΙΚΗ

ΑΡΑΓΗΣ Γιώργος: Μοντέρνα ποίηση και κοινό

★ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ:

ΣΕΡΓΚΙΝ Ζάκ: Το πάρτυ στης Τερέζας (μετάφραση Λεί-
ας—Χατζοπούλου—Καραβία)
ΛΩΡΕΝΣ Δαβίδ: Νυχτερίδα (μετάφραση Εύης Παλαδο-
πούλου)
ΗΡΟΔΟΤΟΣ: Βίος και πολιτεία τυράννων (μετάφραση
Κ. Π. Βλάχου)

★ ΑΡΘΡΟ: Σατραπείες... ★ ΧΡΟΝΙΚΑ: Το Νόμπελ του 68 και η 'Ακαδη-
μία—'Η ύποδοξη—Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης—'Ενθύμηση—Μιά επιστολή ★ Η
ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ: Ε. Β. WHITE 'Αλογοτεχνικός Δοκιμαστής' (μετάφρα-
ση Ν. Λώλη)—Θανάση Τζούλη: Ν. Α. 'Ασλάνογλου Παιήματα για ένα καλοκαίρι·

ΝΟΕΜΒΡΗΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1963

ΓΙΑΝΝΙΝΑ

25

Μ Ν Η Μ Η J. F. K.

Σημαιοφόρε, πὸν γύριζες μ' τ' ὄραμα τῆς εἰρήνης,
εἶδες τὴν πολιτεία σου κομματιασμένη σημαία
—τὴ γυναῖκα σου ἀγριοπούλι μὲ τὰ φτερά της σὰν κρέπια—
μὰ θλίψη ἀπ' τὰ σαξόφωνα τῶν νέγρων τοῦ Νότου
κ' ὅστερα τὰ μάτια σου τὰ κατάνιε ἢ ἀσφαλτος
—ἡ ζούγκλα τοῦ Τέξας.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ:

ΑΡΑΓΗΣ Γεώργιος - ΔΑΛΛΑΣ Γιάννης - ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Πύρρος
- ΚΑΡΒΕΛΗΣ Τάκης - ΛΕΟΝΤΑΡΗΣ Ἀχιλλέας - ΛΩΛΗΣ
Νίκος - ΜΗΛΙΩΝΗΣ Χριστόφορος - ΤΖΑΛΛΑΣ Κίμων - ΤΖΑΛ-
ΛΑΣ Λευτέρης - ΤΖΙΟΒΑΣ Φρίξος - ΤΖΟΥΛΗΣ Θανάσης -
ΤΟΥΛΟΥΠΗΣ Φάνης

Περιοδικό: Θανάσης Τζούλης, Καλλιθέας 14

Υπεύθυνοι:

Τυπογραφείου: Εὐθύμιος Τζάλλας, Δαγκλή 10

Υψη συνεργασίας - Έντυπα: Γιάννη Δάλλα (Δαγκλή 10)

Συνδρομές: Φρίξο Τζιόβα (Ἀσπράγγελοι Ζαγορίου)

Συνδρομή Έτησίᾳ Δραχ. 60 Τιμὴ Τεύχους Δραχ. 10

ΣΑΤΡΑΠΕΙΕΣ...

Μία πνευματικὴ σατραπεία δὲν διαφέρει καὶ πολὺ ἀπὸ τὶς
λοιπὲς διοικητικὲς σατραπείες.

Ἀπεναντίας μάλιστα.

Σημαίνει σφετερισμὸς τοῦ πνευματικοῦ χώρου ἀπὸ φορεῖς
ἄλλου γένους. Καὶ ἐκμετάλλευση τῆς τέχνης γιὰ σκοποὺς ἄλλης
προσόδου. Κ' εἶδαμε τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὴν κορυφή ὡς
τὴν περιφέρεια τοῦτα τὰ θλιβερά καὶ παράδοξα. Τεχνόπατρες
διορισμένοι, ἢ ὅπως-ὅπως αἰρετοί, ἀπὸ πάνω. Ὁ λόγος τους
εἶχε τὸ ὄφρος ἀρμωστοῦ. «Εἴμαστε δικτατορικοὶ στὴ λήψη ἀπο-
φάσεων καὶ δημοκρατικοὶ στὴν ἀπόδοση ἐλέγχου!». Λόγος ὕπο-
πτος, ἢ τουλάχιστον ἀνέποπτος γιὰ τὴ λογικὴ ἀντινομία του.
Καὶ ἡ βάση κάτω; Τὰ περιοδικά, τὰ σωματεῖα, οἱ φιλόμονοι
τῆς ἀκριτικῆς; Κανόνιστοι καὶ ἀντηχητὰ τῆς
ἐντολῆς τοῦ ἀρμωστοῦ. Κ' εἶχε διαγωνισθεῖ στὰ περιθώρια ἡ

γνήσια δημιουργία, είχε περισσέψει στην επιφάνεια ο θόρυβος.

Γιατί κάθε σατραπείας, και της πνευματικής πιο πολύ, πρωταρχικός σκοπός είναι ή επίδειξη όγκου. Κραυγαλές έορτές και πανηγύρεις, πνευματικά βαρελότα και χοροστάσια και κολαριστές επισημότητες.

Βακχείες επιφανείας!

Τα είδαμε και τα υποφέραμε όλα, με αδιαφορία και θυμηδία. Την παραδοσιακή δημογεγοντία να παρατάσσεται με έμμεσες εδλογίες. Τους νεωτερίζοντες να επιστρατεύονται, λόχος ύπηρεσίας. Και μερικούς, με τη μικρή ή μεγάλη σφραγίδα της δωρεάς, να χαρίζονται στα όλικά ή ήθικά τους συμφέροντα.

Εδθυγραμμισμένοι κι αυτοί με το πνεύμα της σατραπείας.

Ποιός έμελλε να φωνάξει τούς στίχους του ποιητή;

«Είναι πού με φιορόχαρτα χρυσώνοντας το ψέμα
το φόρεσες βασιλικό στού άθώου τά μάτια στέμμα.»

Μόνον οί καιροί!

Και μαζί με την ανένδοτη αλλαγή των καιρών, έμείς οί περιθωριακοί σταυροφόροι της τέχνης. Με την παμπάλαια πίστη πώς «έν αρχή ήν ό λόγος» και μετά οί τυφλοπόντικοι και οί τεχνοπατέρες του λόγου.

Μ' αυτή την πίστη περνάμε στην 5η χρονιά, κι άς ελπίζουμε σέ μιάν άλλην εποχή του πνεύματος και της «Ενδοχώρας».

7

ΣΤΟ ΦΑΡΑΓΓΙ

Ένα πρωί κουβαλήθηκε κάτω στο φαράγγι το «έργο-τάξιο» με έπικεφαλής ένα μηχανικό κι έναν ύπομηχανικό. Την πρώτη μέρα οί εργάτες βάλθηκαν να στήνουν καταλύματα για τούς ανθρώπους και στέγαστρα για τά σύνεργά τους. Ό μηχανικός έδωσε οδηγίες για το πώς έπρεπε να γίνουν οί εγκαταστάσεις, ανάθεσε στον ύπομηχανικό να επιβλέπει, κι ό ίδιος κατέβηκε μονάχος του να κάνει άναγνώριση περιδιαβάζοντας δίπλα στην κοίτη του ποταμού με τά ψηλά πλατάνια. Υπολόγισε με το μάτι το άνοιγμα του φαράγγιού, το ύψος του, την ποσότητα του νερού, πού θα 'φερνε το χειμώνα, τη δύναμή του.

Ήταν εκεί ένα βαθύ φαράγγι πού στην κοίτη του κατέβαζε τά νερά του ό ποταμός—θολός με τις κατεβασιές, πράσινος την άνοιξη, όταν λιώνουν τά χιόνια, μά πάντα όρμητικός, βουερός, σκοτεινός κι επικίνδυνος. Και πολλά μέτρα πιο ψηλά από το νερό τά δυό φρύδια του φαράγγιού άπλωναν το ένα στο άλλο κάτι άπομεινάρια από γκρεμισμένο τόξο γεφυριού, σάν χέρια πού τά είχαν κόψει λίγο πιο κάτω άπ' τόν όμο, πάνω σέ μιιά χειραψία. Στο αντικρυνό φρύδι, δίπλα στα χαλάσματα, ήταν ένα δέντρο και στη ρίζα του καθόταν ασάλευτος ένας γέρος, με το σαγόνι άκουμπισμένο στο μαστούνι του, και κοίταζε κάτω τούς εργάτες. Ό μηχανικός σήκωσε το χέρι και τόν χαιρέτησε, μά φαίνεται πώς ό γέρος δέν τόν είδε, γιατί μήτε πού σάλεψε καν. Κι ό μηχανικός βάλθηκε να έπιθεωρεί τά παλιά χαλάσματα. «Έδώ πρέπει να ήταν ένα από κείνα τά παλιά μονότοξα γεφύρια, τά στοιχειωμένα...» συλλογίστηκε.

Και πραγματικά ήταν ένα από κείνα τά παμπάλαια μονότοξα γεφύρια. Το 'χε χτίσει πρωτομάστορας, πού, καθώς λένε, είχε σφάξει στο θεμέλιο τη γυναίκα του, κι ύστερα ό παραγιός του τόν γκρέμισε πάνω άπ' το φρύδι—γιατί είχε μάθει πιά την τέχνη και βιάζονταν ν' αφήσει τόν ηηλοφόρο και να δουλέψει με το πασάτο και το ζύγι και να το 'χει για καμάρι πώς μόνος του σήκωσε ένα γεφύρι σάν τούτο εδώ. Οί τοίχοι πού σχημάτιζαν το πελώριο τόξο ήταν από πέτρα πελεκημένη και τόσο ανάλαφροι πού θαρροῦσες πώς ό άνεμος, πού κατέβαινε το χειμώνα άπ' τά βουνά κι όρ-

μούσε μέσα στη χαράδρα, θά τ' ἄρπαζε ἔτσι οἰάκερο σὰν χαρταετό. Μὰ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸ περνοῦσαν κάθε μέρα ἦταν ἀρκετὴ ἐγγύηση τὸ αἷμα ποὺ εἶχε χυθεῖ στὴ ρίζα του. Φρόντισαν μονάχα νὰ βάλουν μιὰ καμπάνα στὴν κορφὴ του ποὺ χτυποῦσε μονάχη της, ὅταν φυσοῦσε δυνατὸς ἄνεμος, καὶ τότε ἦταν ἐπικίνδυνο νὰ διαβῇ κανεὶς κι ἔπρεπε νὰ περιμένει, ὥσπου νὰ πέσει ὁ ἀγέρας. Ἦταν πραγματικὰ πολὺ ἄγριο πρᾶγμα ν' ἀκοῦς μέσα στὴν ἐρημιὰ τοῦ φαράγγι τοῦ ἄνεμο νὰ βογγάει καὶ τὴν καμπάνα νὰ σημαίνει μόνη της πάνω ἀπὸ ἓνα γεφύρι, ποὺ ἦταν κιόλας στοιχειωμένο, ὅμως ὅλα ἐκεῖ ἦταν ἄγρια καὶ πρωτόγονα—ὁ τόπος κι οἱ ἄνθρωποι. Καὶ μὲ τὸν καιρὸ τὸ γεφύρι δέθηκε γιὰ τὰ καλὰ καὶ μὲ τὸν τόπο καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ πέτρες του πάλινωσαν, ἐγίναν γκριζόμαυρες, ρυτιδώθηκαν ἀπ' τὰ νερά, ἔβγαλαν μούσκλια. Στὴ μιὰ πλευρὰ του κιόλας, πάνω στὸν τοίχο, εἶχαν φυτρώσει λίγοι θάμνοι κι ἔτσι τὸ γεφύρι φαινόταν σὰν μιὰ φυσικὴ προέκταση τῶν βράχων—κι ἀκατάλυτο καθὼς ἐκεῖνοι.

Τέτοιο τοῦλάχιστον τὸ θεωροῦσαν οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐρχόταν ἀπ' ἀντίκρου, ἀπ' τὸ μοναχικὸ χωριό, ποὺ σμίγαν μὲ τὸν κόσμον· ἄλλοι πεζοί, μὲ ἓνα δισάκι ριγμένο μπρὸς-πίσω στὸν ὦμον, ἄλλοι καβάλα σὲ μουλάρια μὲ κόκκινες βελάντζες. Πήγαιναν κι ἀγόραζαν τ' ἀγαθὰ τους—τὸ λάδι, τὸ ἄλατι, τὶς λαμπάδες. Συχνὰ συμπεθέριαζαν μὲ τὸν ἄλλο κόσμο, τὸν ἀπὸ δῶ, καὶ τότε περνοῦσε ὁ γάμος πάνω ἀπ' τὸ γεφύρι, μὲ τούμπανα καὶ φλάμπουρα ποὺ ἀστράφταν στὸν ἥλιο. Καὶ δὲν ἦταν λίγες οἱ φορὲς ποὺ κάποιος τύχαινε νὰ πεθάνει ἐδῶθε, στὰ χωράφια, πρὶν τελειώσει τὴ μέρα του, καὶ τὸ βράδι σκοτεινὲς φιγοῦρες τὸν κουβαλοῦσαν στὸ χωριό, πάνω ἀπὸ τὸ τόξο.

Αὐτὰ ὡς τὴ μέρα ποὺ ἄρχισε ὁ μέγας πόλεμος, γιὰ τὴν ἀκρίβεια ὡς τὰ χαράματα ἐκείνης τῆς ἡμέρας. Ὁ μηχανικὸς βέβαια θὰ ἦταν παιδί τότε, εἶναι ζήτημα ἂν θυμᾶται μερικὰ πράγματα γιὰ τὸν πόλεμον, ὅμως ὁ γέρος ποὺ κάθεται ἀσάλευτος ἐκεῖ ψηλὰ εἶναι ἓνα μεγάλο χρονικόν.

Τὴν παραμονὴ τὸ βράδι οἱ ἄνθρωποι στὸ χωριὸ ξάπλωσαν στὰ κρεβάτια τους μὲ μιὰ κρυφὴ ταραχὴ στὴν καρδιά καὶ μὲ μιὰ δυνατὴ ἐπιθυμίαν νὰ κοιμηθοῦν, νὰ κοιμηθοῦν βαθειὰ κι ἀτέλειωτα, λὲς κι ἦταν ἡ τελευταία νύχτα ποὺ τοὺς δίνονταν γιὰ τὸν ὕπνον. Ἴσως νὰ ᾔφταιγαν ἐκεῖνες οἱ ἀτέλειωτες σειρὲς τὰ φῶτα ποὺ πηγαινοέρχονταν ἀπ' τὴν

ῥα ποὺ νύχτωσε πέρα μακριά, πίσω ἀπ' τὰ σύνορα, στὰ δυτικά. Κι ἓνα μεγάλο φῶς, σὰν τεράστιο στρογγυλὸ μάτι, ἢ σὰν φεγγάρι μεθυσμένο ἀνέβαινε ἀπ' τὸ λόφο, τρέκλιζε ἐδῶ κι ἐκεῖ στὸν σκοτεινὸ οὐρανὸ καὶ πάλι χάνονταν, γιὰ νὰ ξαναφανεῖ ὕστερα ἀπὸ λίγην ῥα μὲ τὸν ἴδιον τρόπο. Μὰ φεγγάρι δὲ μπορούσε νὰ ἦταν, γιὰτὶ ἐκεῖ ἦταν ἡ δύση κι ὅλος ὁ κόσμος τὸ ἔφερε πῶς τὸ φεγγάρι δὲν βγαίνει ἀπὸ τὰ δυτικά. Κι οἱ ἄνθρωποι ἀπόμειναν στὰ παραθύρια τους καὶ τὸ κοιτοῦσαν γιὰ πολλὴ ῥα ἀποβλακωμένοι, κι ὕστερα νύσταξαν—ὅπως ποτὲ δὲν εἶχαν νυστάξει.

Ξυπνήσαν τὰ χαράματα ἀπὸ κανονιὲς καὶ βγῆκαν στοὺς δρόμους ρωτώντας. Τὰ κανόνια πέφτανε γύρω στὸ γεφύρι, γιὰτὶ «εἶχε ἀρχίσει ὁ πόλεμος». Καθένας τὸ ἔλεγε στὸ γείτονά του γιὰ καλημέρα καὶ τὸ κουβέντιαζαν μαζί, ὥσπου ξαφνικὰ σείστηκε ὁ τόπος κι ὕστερα ὅλα βουβάθηκαν. Μῆτε κανόνια ἀκουγόταν μῆτε τίποτε. Μονάχα ἓνα δυνατό χτύπημα ρολογιοῦ κάτω ἀπ' τὰ στήθη, ποὺ μετροῦσε τὴ σιωπὴ. Κι ὕστερα φάνηκαν τρεῖς στρατιῶτες δικοὶ μας νὰ ῥχονται ἀπ' τὸ φεγγάρι, μὲ πόδια ποὺ σβάρνιζαν τὸ χῶμα, μὲ κίτρινα πρόσωπα. Κι ὁ ἓνας κλαψοῦριζε σὰ μικρὸ παιδί, πῶς εἶδε τὸ σπαθὶ του δυὸ κομμάτια. Ἐφεραν νερό στὸ σταμνὶ καὶ τοὺς ἔδωσαν νὰ πιοῦν, νὰ συνέλθουν. Τέλος ὁ ἓνας, ὁ πιὸ δυνατός, ἐξήγησε: «Εἶδαμε καὶ πάθαμε ν' ἀνάψουμε τὸ φυτίλι, μᾶς χτυποῦσαν τὰ κανόνια... Τὸ δυνάμιτὴν τὸν εἶχαμε ἔτοιμο ἀπὸ μέρες, γιὰ νὰ τοὺς καθυστερήσουμε, ὥσπου νὰ ὀχυρωθούμε». Οἱ χωριάτες δὲν εἶπαν τίποτε. Ἀκολούθησαν μονάχα μὲ τὸ βλέμμα τοὺς τοὺς στρατιῶτες ποὺ φευγαν, ὥσπου χάθηκαν, κι ὕστερα κλείστηκαν στὴ μοναξιά τους. Κανεὶς δὲ ρώτησε γι' αὐτοὺς γιὰ πολλὰ χρόνια, γιὰτὶ μιὰ κι εἶχαν γκρεμίσει τὸ γεφύρι, κανεὶς ἀπὸ τὸ δῶθε κόσμο δὲν τ' ἀποφάσιζε νὰ διαβῇ τὸ ποτάμι. Ἀκούγαν μονάχα καμμιὰ φορὰ ἀπὸ μακριὰ πυκνὲς ντουφεκιές, σὰν νὰ γινόταν πόλεμος, κάποτε ἀγνάντεψαν καπνοὺς ν' ἀνεβαίνουν κι ὕστερα τίποτε, γιὰ χρόνια. Καὶ τὴν ἡμέρα ποὺ κουβαλήθηκε τὸ «ἐργοτάξιο» ἔκανε μεγάλῃ ἐντύπωση στοὺς ἐργάτες ἢ πολλὴ ἐρημιὰ. Γι' αὐτὸ κι ὁ μηχανικὸς χάρηκε σὰν εἶδε ἐκεῖ ψηλὰ τὸ γέρον νὰ κάθεται ἀνακουκουρδὰ μὲ τὸ σαγόνι ἀκουμπισμένο στὸ μπαστούνι του, κι ἄς μὴ πῆρε πίσω τὸ χαιρετισμὸ του.

Ὁ μηχανικὸς κοίταξε τίς τρύπες γιὰ τὸ δυνάμιτὴν στοὺς

παλιούς τοίχους: «έκαναν καλή δουλειά!» είπε και γύρισε στους άλλους.

Τήν άλλη μέρα κουβάλησαν τα μηχανήματα: Βαρείες μπουλντόζες που άνοιγαν δρόμο σπρώχνοντας τα μεγάλα κοτρόνια, ψηλούς γερανούς που σήκωναν άγκωνάρια, μπετονιέρες που άδειζαν τα ύλικά τους μέσα στις τρύπες για τις κολόνες. Μούγκριζε το φαράγγι άπ' το πρωί ως το βράδι, ένα ολόκληρο καλοκαίρι. Και σ' όλο το διάστημα αυτό ψυχή δέν έλειψε ούτε μία μέρα από τη θέση του. Οί εργάτες δέν ήξεραν να πουν ποτε έρχόταν και ποτε έφευγε. Γιατί χαράματα που ξυπνούσαν τον έβλεπαν εκεί, κι έμενε ως άργά το βράδι που τον έπνιγε ή νύχτα. Μάλιστα μερικοί είπαν πως δέ μπορούσε να ήταν άνθρωπος, ίσως ήταν κάποιο κούτσουρο από παλιό δέντρο, όμως ώρες-ώρες σάλευε, σαν ν' άλλαζε θέση, για να ξεκουραστεί. Τελικά τον συνήθισαν και κανείς πιά δέν τον πρόσεχε. Βιάζονταν άλλωστε να τελειώσουν, γιατί ο μηχανικός είπε πως το έργο έπρεπε να είναι έτοιμο πριν πιάσουν τα πρωτοβρόχια του φθινοπώρου με τις μεγάλες κατεβασιές, γιατί τότε όλη ή δουλειά τους θα πήγαινε χαμένη.

Τέλος, στις άρχές Σεπτεμβρίου το νέο γεφύρι ήταν έτοιμο. Δέν είχε βέβαια καμιά όμοιότητα με το παλιό. Και πρώτα-πρώτα δέν ήταν τοξωτό, αλλά με φαρδιά επίπεδη ράχη, όπου θα χωρούσαν να διαβούν άνετα με αντίθετη κατεύθυνση δυο μεγάλα αυτοκίνητα. Έπειτα ήταν ολάκερο φτιαγμένο από μπετόν και σίδερο και πατούσε βαριά σε χοντρές βάσεις, θεμελιωμένες στην κοίτη του ποταμού. Όταν άνοιξαν τα φράγματα, το νερό ώρμησε πάνω στους τοίχους και προσπάθησε να τους ξεθεμελιώσει. Σάν δέν κατάφερε όμως να κάνει τίποτε, τους έγλειψε ταπεινά, κουλουριάστηκε, βρήκε τα περάσματα και τράβηξε το δρόμο του. Γενικά είχες την εντύπωση πως το φαράγγι ταπεινώθηκε. Φαινόταν κιόλας να 'χε μικρύνει, σά να χαμήλωνε τους ώμους κάτω άπ' τον τεράστιον όγκο του τσιμέντου.

Ο μηχανικός πήρε τον υπομηχανικό και διάβηκαν περήφανοι το κατάστρωμά του ως την άλλη άκρη. «Μένει ακόμη, είπε, να γίνει ο δρόμος ως το χωριό, μα αυτό είναι το λιγώτερο. Έλπίζω τώρα να 'ρθουν οί χωριάτες για τα εγκαίνια...». Και με το λόγο αυτό θυμήθηκε το γέρο κι έρριξε τα μάτια του στη θέση που καθόταν, κάτω από το δέν-

τρο. Μα δέν υπήρχε τίποτε εκεί κι ο μηχανικός άνασκήκωσε τους ώμους του.

Όσόσο την ώρα που γινόταν τα εγκαίνια, άνήμερα του Σταύρου, είχε τα μάτια του καρφωμένα στο μονοπάτι που έρχόταν από το χωριό. Όταν το βλέμμα του θόλωνε, έβλεπε άλογα και μούλες με χάμουρα και κόκκινες βελόντες να ροβολούν προς το φαράγγι, έβλεπε μπαϊράκια ν' άνεμίζουν στον ήλιο τα χρυσά τους κρόσια, άκουγε τα τουμπελέκια. Και σε λίγο χάνονταν όλα κι έμεινε ο μητροπολίτης που έσειε δεξιά κι άριστερά το σταυρό με το στεγνό βασιλικό κι άκουε τα λόγια του Νομάρχη: «...για να ενώσουμε τους δυο κόσμους, τον κόσμο του χτές και του σήμερα...» και πάλι σβήναν κι αυτά και ξανάρχιζαν τα κόκκινα άλογα με τα χάμουρα και τα φλάμπουρα να κατηφορίζουν, και ξανά ο Νομάρχης με τον δείκτη άπλωμένο: «...είναι ή χρυσή γέφυρα να περάσει το χτές, για να ζήσει μέσα στο αύριο... Να περάσει ή κληρονομιά μας που θα δώσει εκείνο το ιδιαίτερο χρώμα στη ζωή μας...», ώπου τελειωσε ο άγιασμός κι οί χειραψίες έστειλαν καθένα στη δουλειά του. Οί μαύρες λιμουζίνες έκαναν στροφή και χάθηκαν χοροπηδώντας πάνω στον πρόχειρο δρόμο, οί εργάτες κατέβηκαν κάτω στα πλατάνια και βάλθηκαν να διαλύσουν τα μηχανήματα και τις εγκαταστάσεις και να μαζεύουν τα σύνεργα. Κι άπάνω στο γεφύρι άπόμεινε ο μηχανικός με τον υπομηχανικό να κοιτάζουν ακόμη το δρόμο του χωριού.

—Δέ θα ήταν άσχημα να πηγαίναμε ως το χωριό! είπε ο μηχανικός. Είναι αρκετή μέρα ακόμη ώπου να βραδιάσει.

—Κι άν νυχτώσουμε, καλύτερα! θα γυρίσουμε με τη δροσιά, έχει φεγγάρι. Σύμφωνησε ο υπομηχανικός.

Λογάριασαν όμως άσχημα την άπόσταση. Και πρώτα-πρώτα ταλαιπωρήθηκαν πολύ πάχνοντας να βρουν το δρόμο. Δέν βρήκαν μήτε μονοπάτι και προχωρούσαν μέσα από πικνά σύδεντρα, πουρνάρια και βελανιδιές, που σκύβαν πάνω τους και τους κοιτάζαν ξαφνιάσμένα, καθώς ξυπνούσαν από βαθύ ύπνο. Κάθε τόσο οί βατιές άρπάζονταν άπ' τα ρούχα τους και δύσκολα ξεκολλούσαν. Και τί την ήθελε τη φιλολογία ο μηχανικός κι άνέφερε εκείνη την ώρα το παραμύθι για κάποιον που τον σκότωσαν κι έγινε βάτος; Γέλασαν βέβαια, μα κάθε φορά που τινάζονταν ένα μακρύ κλωνάρι επάνω τους και κάρφωνα τα γαμπά του άγκάθια, ένιωθαν κι οί δυο χωρίς να το φαγερώνουν ένα βαθύ σύγκρου.

Φτάσανε τέλος στο χωριό, όταν πιά είχε βασιλέψει ο ήλιος. Μήτε δρόμοι όμως, μήτε άνθρωποι. Γκρεμισμένοι τοίχοι μονάχα, πνιγμένοι στ' αγκάθια, κοίταζαν με στόματα ανοικτά. Μιά άλεπού βγήκε ήσυχα από μιάν αὐλόπορτα, τούς έρεύνησε με τὰ πράσινα μικρά της μάτια, καὶ χώθηκε σὲ μιάν άλλη.

—Γυρνᾶμε, δὲν ὑπάρχει ψυχὴ! εἶπε ὁ μηχανικός.

Ένα φεγγάρι σταχτί σάν καύκαλο νεκροῦ σκαρφάλωσε πάνω σ' ένα έρείπιο κι ὁ μηχανικός ξανά 'πε :

—Πᾶμε, δὲν ἔχουμε καμμιά δουλειά ἔμεῖς ἔδῳ! Κι ὅστερα ἀπὸ πολλὴ ὥρα, όταν πιά ἐπιστρέφοντας πλησίαζαν στὸ φαράγγι, ψιθύρισε συνεχίζοντας μονάχος του τὴν ἴδια σκέψη: «Έμεῖς...ἔμεῖς γεφύρια φτιάχνουμε...».

Καὶ δὲν ξαναμίλησε πιά, μήτε κι όταν φτάνοντας στὸ γεφύρι κοίταξε δεξιὰ του κι εἶδε στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, στὴν ἴδια ἐκείνη θέση κάτω ἀπὸ τὸ δέντρο, τὸ γέρο νὰ κάθεται ἀνακούκουρδα, ἀσάλευτος, μετὸ σαγόνι ἀκουμπισμένο στὸ μπαστούνι του· μονάχα πὺν τάχυνε τὸ βῆμα του, γιὰ νὰ φτάσει γρήγορα στὴν κατασκήνωση.

ΠΥΡΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΤΗΣ ΜΟΝΑΞΙΑΣ

Στὴ γεύση τῆς ρετσίνας
Στὸ σινεμά
γιὰ νὰ χωρέσει μ' ἀνθρώπους.
Στὸ τηλέφωνο μ' ἐλπίδες.
Στὸ ζαχαροπλαστεῖο.
Τ' ἀποτσιγάρα στὸ ἴζημα τοῦ καφέ,
τὰ χρώματα τῆς τράπουλας,
ἡ ἄορυνθη κραυγὴ τῶν ζαριῶν.
Ἡ κάμαρα μὲ τὸ κόκκινο φῶς,
Οἱ στίχοι στὸ πακέτο.
.....
Οἱ γκρίζοι τοῖχοι δὲν ἀκοῦν.
Οἱ καλημέρες πλαταίνουν τὸ τίποτα.

ΝΕΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

ZAK SERGKIN

ΑΠΟ ΤΟΥΣ «ΑΡΧΟΝΤΟΓΕΝΝΗΜΕΝΟΥΣ»

Μετάφραση: ΛΕΙΑΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ—ΚΑΡΑΒΙΑ

Σημείωμα

Ο Ζάκ Σεργκίν ήταν είκοσιτεσσάρων χρονῶ όταν ἔγραψε τοὺς «Ἀρχοντογεννημένους», ἔδῳ καὶ δυὸ τρία χρόνια. (Ο γαλλικὸς τίτλος εἶναι «Les fils de rois» καὶ ἀγγλικά μεταφράστηκε ἀπὸ τὸν Ρίτσαρντ Χάουαρντ μετὶ τίτλο «Special people»). Τὸ μυθιστόρημα ἔκανε πολλὴν ἐντύπωση, ὄχι γιατί περιγράφει τὸν τρόπο ζωῆς μιᾶς μερίδας τῆς γαλλικῆς νεολαίας, πὺν ἔχει ἀρνηθεῖ τὴ συνηθισμένη κοινωνικὴ συμπεριφορὰ καὶ κάθε ὑποχρέωση πρὸς τὴν κοινωνία—θέμα γνωστὸ κι ἀπὸ τὰ κινηματογραφικὰ ἔργα τῆς νουβέλ βάγκ—παρὰ γιατί ἡ περιγραφή αὐτὴ γίνεται «πέραν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ». Ἡ τρυφερότητα ἰσοζυγιάζει τὴ σκληρότητα, ὁ κυνισμὸς τὸν ἄκρατο λυρισμό, ἡ σχεδὸν καταναγκαστικὴ ἀναζήτησις ἡδονῆς τὸν ἀσκητισμὸ τοῦ ν' ἀρνιέσαι ν' ἀγγίσεις ὅ,τι πὺν πολὺ λαχταρᾷς. Δείγμα γραφῆς τὸ παρακάτω κομμάτι.

—Γειά σας, παιδιά, λέει.

—Γειά σου, Τερέζα.

—Χαμογελάει.

—Τὴν ἀγαπᾶμε τὴν Τερέζα. Ὅλοι τὴν ἀγαπᾶμε. Τόσο πού μῃτε νοιαζόμαστε νὰ τῆς τὸ ποῦμε. Θὰ θέλαμε νὰ φιλήσουμε τὸν ὅμο της, νὰ βάλουμε τὸ χέρι μας—ὅπως τοῦ Πρίαμου κάτω ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα ὅταν ἦρθε νὰ ζητήσῃ τὸ σῶμα τοῦ γιου του—κάτω ἀπ' τὸ μπουτί της, ἢ ν' ἀκουμπήσουμε τὰ μέτωπά μας πάνω στὴν καρδιά της. Μὰ δὲν τὸ κάνουμε. Εἴμαστε πολιτισμένοι, βλέπετε.

Κι ὅμως ξέροντε ἀκριβῶς τὶ θάκανε ἂν ἐρχόμαστε κοντὰ της ἔτσι. Θὰ περνούσε τὰ δάχτυλά της μέσα στὰ μαλλιά μας, θὰ τραβοῦσε τὰ ἐφηβικά, κατὰ μέτωπά μας ἀκόμα πὺ κοντὰ στὴν καρδιά της, καὶ θάλεγε: «Παληγάρι μου, δὲν τὸ ξέρεις πὼς ἡ Τερέζα εἶναι πάντα κοντὰ σου, ὅποτε τὴ ζητήσεις;» Ἡ πάλι θάλεγε: «Ἐλα τώρα Ἰνγκριντ—Ἀγνή—Ζωζι—δὲν τὸ ξέρεις πὼς εἶσαι ἡ ὁμορφότερη; Δὲν τὸ βλέπεις πὼς τὸ ἀγόρι πὺν ἀγαπᾶς σ' ἀγαπάει καὶ δὲ χρειάζεται παρὰ νὰ τοῦ δώσεις λίγο θάρρος;»

Ἔτσι εἶναι ἡ Τερέζα.

Δὲ θ' ἀφήσω τὸν ἑαυτό μου νὰ χαίρεται περιγράφοντάς την. Λέγοντας: τὰ μάτια της εἶναι ἔτσι κι ἔτσι, τὰ μαλλιά της ἔτσι κι ἔτσι, καὶ τὰ πόδια της, ὁ λαιμός της, ὁ μακρὸς πίδακας τοῦ κορμοῦ της. Γιατί, κι ἔτσι κι ἀλλιῶς, εἶναι πολὺ παραπάνω ἀπ' αὐτό. Εἶναι τόσο ὁμορφη, πὺ δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ σὲ λέξεις—τουλάχιστον σὲ λέξεις τῆς μόνης γλώσσας πὺ ξέρω. Εἶναι σχεδὸν πὺ ὁμορφη ἀπ' ὅ,τι πρέπει—κι αὐτὸ δὲν θὰ τῷλεγα γιὰ πολλὰς γυναῖκες—γιὰ τίς τραχιὰς πεθυμιὰς τῶν ἀντρῶν.

Χρειάζομαι... Τῆς φέροθκα ἄσκημα κάποτε: Δηλαδή, φάνηκα ἀπαίσιος, πράμα πὺ μπορεῖ τόσο εὐκόλα νὰ σοῦ συμβεῖ μὲ μιὰ γυναῖκα: ὑποκριτής, ψεύτικος, ἡλίθιος. Τὴν ἤθελα. Ἐπρεπε ὅπωςδήποτε νὰ τὴν ἀποχτήσω, νὰ μάθω τὸ σῶμα της, ἴσως τὸ μυστικὸ της—ὁ ἀνόητος! Καὶ ἤθελα ἀκόμη νὰ τὴν ἀπορροφήσῃ ὁ ἐγωῖσμός μου κι ἡ περηφάνειά μου, κι ὕστερα νὰ κλείσουν πάνω της, ἱκανοποιημένα.

Γιὰ τοῦτο τὸ σχολὸ φόρεσα ὅλες τίς μᾶσκες πὺ ἤξερα κείνο τὸν καιρό: τὸν κυνικὸ, τὸν ὄνειροπόλο, τὸν ἱσποτικὸ, τὸν μοναχικὸ, τὸν ὑποχονδριακὸ, τὸν νοσταλγικὸ, τὸν ἀφηρημένο καθηγητή. Καὶ κάθε φορὰ—κι αὐτὸ στάθηκε ἀπὸ τὰ λίγα πράματα στὴ ζωὴ μου πὺ δὲν μπόρεσα νὰ ξεχάσω—ἡ Τερέζα λυπόταν ὅλο πὺ πολὺ γιὰ μένα.

Ἔτσι μιὰ νύχτα πῆγα στὸ σπίτι της στὸ Νεγύ κι εἶπα: «Δὲ δικαιολογοῦμαι, γιὰτὶ δὲ μ' ἀρέσουν οἱ ἀπολογίες. Ἀλλὰ ζητῶ τὴ συγγνώμη σου. Συγώρεσέ με, γιὰτὶ σοῦ εἶπα ψέμματα. Σοῦ εἶπα ψέμματα, ὅταν αὐτὸ πὺν προσπαθοῦσα νὰ κοῦψω ἦταν πὺ σημαντικὸ γιὰ μένα ἀπ' τὸ ἴδιο μου τὸ ψέμμα... Ἐπαιξα τὸ ρόλο τοῦ ἀντρα πὺν ὑπόσχεται στὸν ἑαυτό του πὼς θ' ἀποχτήσῃ μιὰ γυναῖκα, καὶ τώρα—αὐτὸ ἦρθε νὰ σοῦ πῶ—τὸ μόνο πὺ ξέρω εἶναι πὼς σὲ θέλω, σὲ θέλω φοβερά. Ξέρω πὼς σὲ χρειάζομαι. Ἄν τώρα δὲ θελήσεις τίποτα ἀπὸ μένα ἢ γιὰ μένα, ποτὲ πῶς δὲ θάμαι ἀντρας ἄξιος γι' αὐτὸ τ' ὄνομα—ὀλόκληρος ἀντρας. Κάπου στὴ μᾶσκα μου καὶ στὸ κορμί μου κάτω ἀπ' τὴ μᾶσκα, στὴ σάρκα κάτω ἀπὸ τὸ ρόλο μου θὰ ὑπάρχει μιὰ ρωγμὴ, μιὰ τρύπα... Ὑποκρίθηκα τὴ φάρσα τοῦ πόθου γιὰτὶ εἶναι ἕνας ρόλος πὺ οἱ ἀντρες ἐκτιμοῦν. Ζήτημα ματαιοδοξίας μᾶλλον, παρὰ περηφάνειας. Μὰ τώρα δὲν εἶμαι κἂν ἀντρας—μονάχα μιὰ τρομερὴ πεθυμία, μιὰ τεράστια ἀνάγκη γιὰ σένα».

Τότε εἶπε: «Δὲν τὸ εἶχα καταλάβει πὼς μ' ἀγαποῦσες ἔτσι, πὼς μ' ἀγαποῦσες τόσο πολὺ. Ἔτσι ἐγὼ εἶμαι κείνη πὺν πρέπει νὰ ζητήσῃ τὴ συγγνώμη σου».

Ἐνα χελιδόνι δὲ φέρνει τὴν ἀνοιξη, κι ἐγὼ ἤθελα ν' ἀποδείξω τὴν καλὴ μου θέληση. Εἶπα: «Σὲ χρειάζομαι τόσο πολὺ πὺν θὰ προτιμοῦσα νὰ μὴ χρησιμοποιήσω καθόλου τὴ λέξη ἀγάπη. Εἶναι τόσο περισσότερο καὶ τόσο λιγότερο. Κάποιος μοῦ εἶπε μιὰ φορὰ ὅτι ἀνθρωποὶ σὰν ἐμένα δὲν ξέχουν τί θὰ πεῖ ἀγάπη. Δὲ νομίζω πὼς εἶναι ἀλήθεια, μὰ πάλι δὲν ξέρω, μπορεῖ καὶ νά'ναι ἀλήθεια».

Καὶ κείνη εἶπε: «Εἶσαι ὁ ξεχωριστός μου. Εἶσαι ἀπὸ κείνους πὺν λαχταροῦσε κάποιον μέσα σὲ μιὰ στιγμή περισσότερο ἀπ' ὅ,τι οἱ πὺ πολλοὶ ἀνθρωποὶ σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ. Ὁ ἐγωῖσμός σου εἶναι ἀνοιχτὸς ἐγωῖσμός, ὅπως κι ἡ περηφάνειά σου ἀνοιχτὴ περηφάνεια. Μιὰς καὶ περάσει ἡ στιγμή, θὰ μὲ ἀδειάσεις ἀπ' τὴ ζωὴ σου, θὰ μοῦ δείξεις τὴν πόρτα τοῦ καστρου σου. Ἀλλὰ αὐτὸ συμβαίνει νὰ εἶναι ὅ,τι ἐγὼ νομίζω πὼς βρῖσκεται κοντύτερα στὴ λέξη ἀγάπη. Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα;»

Καὶ τότε ἡ καρδιά μου ράγισε ἀναβλύζοντας. Εἶπα: «Θὰ μοῦ θυμώσεις πολὺ, μετὰ;»

Κι εἶπε: «Ἀληθινὰ, οἱ ἀντρες εἶναι κουτοί. Θὰ σ' ἀγαπῶ πολὺ περισσότερο. Θὰ σ' ἀγαπῶ πάντα. Συνήθως οἱ ἀνθρωποὶ νοιώθουν τόσο λίγα ὅ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἔχεις μιὰ θέση στὴν καρδιά μου—κι ὀρκίζομαι πὼς κανένας ἄλλος ἔξω ἀπὸ σένα δὲν θὰ ζήσει ἐκεῖ ποτὲ».

ΧΡΥΣΟΥΔΑ Θ. ΓΚΙΖΙΚΗ

Η ΚΛΕΨΥΔΡΑ

*Πώς νὰ σὲ κρατήσω μὲ τὰ τραγούδια μου;
Αὐτὰ τελειώνουν κάποτε ὅμως ἢ μοναξιά
τέλος κι ἀρχὴ δὲν ἔχει.*

*Κι ἂν ἔρθω μαζί σου δὲ σμίγουν
τὰ ταξίδια ὅπως δὲ σμίγουν
οἱ θάνατοι κ' οἱ κορυφές.*

*Μέσ' στὶς παλάμες σου μονάχα λίγη ἀλήθεια—
σὰν ἓνα γρήγορο φτερό
σὰ φοβισμένη μαχαιριά.*

Α Δ Ι Ε Ξ Ο Λ Ο

*Περπατῶ μέσα στὴ νύχτα
εἰμ' αἰχμάλωτη τῆς νύχτας
ποὺ δὲν ἔχει φεγγάρι
δὲν ἔχει ἀστροφεγγιά.*

*Ἀδειες ἀπομένουν οἱ ἀνοιγμένες
πρὸς τὸν οὐρανὸ παλάμες μου
ἀπὸ φῶς.*

*Περπατῶ μέσα στὴ νύχτα
εἰμ' αἰχμάλωτη τῆς νύχτας—
ὅμως δὲ βολίσκω πονθενὰ
τὰ τεῖχη της.*

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ

ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟ

I

Ἔχει διατυπωθῇ συχνὰ καὶ διατυπώνεται τόσο προφορικὰ ἀπὸ γνωστούς, ὅσο καὶ γραπτὰ, ἐκδηλώνοντας παράπονο ἢ ἀγανάκτηση κι' ὀργή, ἢ ἀποψη πὼς ἡ νέα ποίηση κατάντησε νὰ ἀσκήται κατὰ τρόπο ποὺ τὴν καθιστᾷ ἀπαράδεκτα ἀπρόσιτη ἂν ὄχι κι' ἐξωφρενική. Ἐκφράζεται ἀκόμα ἢ ἀμφιβολία, ἂν πράγματι αὐτοὶ ποὺ τὴ διεκδικοῦν στὸ ρόλο τῆς δημιουργίας ἔχουν κάποιο σεβασμὸ στὸ ἔργο τους ἢ τὴ συνείδηση ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅτι ἐπιτελοῦν συνέχεια παράδοσης. Σὰν πρῶτο ἐπιχείρημα στὴν κατοχύρωση αὐτῶν, ποὺ ἔτσι παίρνει κι' ἓνα νόημα μομφῆς ἢ ἐπιτίμησης, φέρνεται ἡ ποίηση κι' οἱ ποιητὰ τῶν προηγούμενων καιρῶν. Φανερὸ (κι' ὅταν δὲ λέγεται) πὼς τὸ βάρος ρίχνεται ἀποκλειστικὰ στοὺς ποιητὰς (τοὺς τωρινούς), χωρὶς τὴν τοποθέτηση ἐκείνη ποὺ ἐπιτρέπει τὴν συζήτηση σ' ἓνα φαινόμενο πνευματικὸ ἐξαρτημένο ἀπὸ τὸν καιρὸ καὶ τὴ ζωὴ του ὅπως διαγράφεται ἐθνικὰ ὅσο καὶ παγκόσμια. Ἀντὶ ζητήτηση λοιπὸν ἔχουμε παράλληλο μονόλογο.

Ὁ λόγος παραμένει ἴδιος βασικά, (ὁ παράλληλος μονόλογος κι' ἡ ἀποξένωση τῆς ποίησης πηγάζουν ἀπὸ αἷτια κοινά). Μένει ἔτσι ἡ ἀμφίβολη σὲ χρησιμότητα διευκρίνηση ὠρισμένων θέσεων κι' ὑπαινιγμῶν πρὸ γενικά...

II

Τὸ κοινὸ τῆς σύγχρονης ποιητικῆς παραγωγῆς περι-
ορίζεται στὰ ἑκατὸ, διακόσια, ὥς—τὸ πολὺ—τετρακόσια ἄ-
τομα. Ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος κἀν γιὰ ὑπάρξῃ κοι-
νοῦ (ὅταν καὶ τοῦτο λίγο ὥς πολὺ ὑπηρετεῖ ἢ φιλοδοξεῖ νὰ
ὑπηρετήσῃ στὴν περιοχὴ τῆς ἴδιας ἐκφρασης). Ὑπάρχει
ὡστόσο ἓνας τρόπος ἐμμεσης διάχυσης, μία ἀπὸ δεύτερο (ἢ
τρίτο) χέρι «ἀντήχηση» ἀντίδρασης ἀπέναντι στὰ πράγματα,
ἀντίληψης ἢ κριτικῆς ζωῆς. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν
τὴν ἀγνοοῦν βρίσκονται ἄρκετοὶ ποὺ ἐργάζονται σὲ ἄλλα
εἶδη ἐκφρασης: τοῦ πεζοῦ λόγου, τοῦ θεάτρου, τοῦ κινηματο-
γράφου, τῆς μουσικῆς, τῆς δημοσιογραφίας ποὺ προέρχεται
ἀπὸ τὴ νεώτερη λογοτεχνία, τῆς ζωγραφικῆς. Βέβαια μὴ
τέτια ἀπήχηση εἶναι ἄρκετὰ ὥρη κι' ἀδύνατη (καὶ σίγουρα
δὲν ἀντικαθιστᾷ τὴν ἀμεση ἐπαφή).

Τό θέμα, όπως φέρεται, είναι γιατί η ποίηση δεν γράφεται απλούτερα, ή, με τόν τρόπο πού εκδηλώνεται απλοϊκώτερα. 'Ο λόγος βασικός, φτάνει περίπου νά ταυτίζεται μέ τήν επιζωή τής ποίησης: γράψιμο κοινής απλότητας—χωρίς νά αγνοοῦνται τὰ προσωπικά περιθώρια—σημαίνει προσφορά ἀρνητική.

α) 'Ο ποιητής, όπως καί κάθε καλλιτέχνης, πάνω ἀπό δική του δικαιοδοσία, στέκεται μονάδα μιᾶς ἀτέρμονης σκυτόλης. 'Ο χρόνος ὁ πνευματικός πού ἐπιζητᾷ νά συναντήσῃ βρίσκεται «ἐν κινήσει» ἀπό πρὶν. Μιά κίνηση πού κρίνει καί τοποθετεῖ τήν παρουσία του. Πίσω οἱ ἐκτάσεις ἔχουν λεηλατηθῇ, οἱ δρόμοι ἔχουν κλειστῇ, οἱ τρόποι ἐξαντληθῇ... 'Η δική του βλάστηση, ἡ παρουσία, γιά νά ἀναπτυχθῇ χρειάζεται κάποια περιοχὴ ἀλέρωτη. 'Η θέση του, μέσ τῇ μορφῇ τῆς τέχνης πού ὑπηρετεῖ, στηρίζεται στή συμβολὴ τῆς γενικῆς πορείας πού ἐπιτελεῖ ἡ ἀνανέωση. Κι' ἡ θέση του αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴ βαθύτερη ἀγωνία του, τὴ δικαίωσή του καί τὴν προσφορά του. Πέρα ἀπὸ κεῖ ὁ χῶρος τῆς ποίησης (ὅπως καί κάθε τέχνης) διαγράφει. 'Ο Καλλιτέχνης ἀπὸ διαίσθηση καί γνώση ζώντας τὴν περίπτωση αὐτὴ περιβάλλεται ἀπὸ τὴν ἀγνοία τοῦ κοινοῦ πού ὁδηγεῖ στὴν ἀπομόνωση. Οὔτε λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι μέ τὴ στασιμότητα ἢ τὴν ἐπιστροφή τους κι' ἐνῶ ἔχουν τεθῇ ἀθεράπευτα στὸ περιθώριο τῆς δημιουργίας δέχονται ἀναγνώριση καί δόξα—στὴν πραγματικότητα ὑφαρπαγμένη ἀπὸ προηγούμενους πού μέ καθυστέρηση ἀρχίζει τὸ κοινὸ νά συναντᾷ καί οἱ ὁποῖοι καθιστοῦν τὴν παρουσία τους περιττὴ ὅπως ἀντίγραφα ἀνάμεσα σὲ πρωτότυπα.

β) 'Ο ποιητής, στὴ γνήσια περίπτωση, κατέχεται ἀπὸ πάθος—πάθος ἐρευνας καί ἀγωνία ἐκφρασης. Μέσα ἀπ' τὸ δυσκίνητο τοῦ λόγου, μετὰ πορεία «σύλληψης», ζητάει νά παρουσιάσῃ καταστάσεις καί νοήματα ρευστὰ (χωρὶς μορφὴ συγκεκριμένη καί χωρὶς διακοπὴ πού εἶναι ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τοῦ ὀργάνου του). Δέχεται μιὰ προσπάθεια, ἓνα κυνηγητὸ ἀσίγαστο, γιά τὴν μεταφορὰ τοῦ ψυχικοῦ τοπίου. Ἐναν ἀγῶνα πού ἡ γλῶσσα—ἐκφραση ὑπηρετεῖ, ὅπου προοδευτικὰ δημιουργοῦνται ἀπαιτήσεις ιδιόμορφες καί ὅπου ἡ ἀπλότητα φυσιολογικὰ ἐκτοπίζεται.

Σήμερα μπορούμε νάχουμε πάνω σ' αὐτὸ ἓνα λόγο. 'Η χθεσινὴ ἐπιστήμη τὰ εἶδε, ὅλα ἀπλά. 'Η σημερινὴ τὰδε, πολύπλοκα μέσα ἀπὸ τὴ συνεχῆ ἐρευνα καί ἐπαλήθευση. Τὸ δρό-

μο αὐτὸ λίγο πολὺ ἀκολούθησε κι' ἡ διανόηση. 'Η ποίηση φωτίζει, ἀνακαλύπτει προσχηματισμένα ἢ σχηματιζόμενα καί μεταφέρει (δὲν δημιουργεῖ τὴ φύση). Κι' ἡ φύση αὐτὴ δὲν εἶναι ἀπλή, ὅπως ἀπλὸ δὲν εἶναι τίποτε ἔξω ἀπ' τὸ σχηματισμὸ ἢ τὸ ἀκρωτηριασμένο. Ὑπάρχουν βέβαια τρόποι ἄπειροι διεξόδους, γωνίες χρωματισμοῦ, ἐπίπεδα τομῶν ὅμως μέσα στὴν προσωπικὴ δυνατότητα πού εἶναι δεσμία τῶν ἀνθρώπων ὁρίων. Θὰ μπορούσε νά ἀντιπαραβληθῇ ἡ παλιὰ ποίηση (τὸ «παλιὰ» ἐντελῶς αὐθαίρετα) σὰν ἀντίλογος—κάτι πού γίνεται συχνὰ καί συχνὰ μέ τὸ ἴδιο λάθος: (μιλήσαμε καί πρὶν γιά μιὰ συνεχῆ ἀνέλιξη) ἡ γοητεία τοῦ μύθου παίρνεται γιά οὐσία. 'Οποῖος ἀντιληφθῇ τὸ «ποτέ πιά» τοῦ Πόε καί τὸ «ἦταν μιὰ κάποια λύση» τοῦ Καβάφη ἀπὸ κεῖ πού τελειώνει ἡ ἡχητικὴ τῶν λέξεων δὲν νομίζω πὼς θὰ βρεῖ κλειστὴ τὴν ποίηση τῶν ἡμερῶν μας.

γ) 'Η ποίηση ὀρισμένης περιόδου, τοποθετημένη ἀπαραβίαστα ἀνάμεσα στὸ πρὶν καί στὸ μετὰ, ὑπηρετεῖ στὸ χῶρο τῆς πνευματικῆς παράδοσης. Οἱ σκοποὶ τῆς δηλαδὴ δὲν σταματοῦν στὰ ὅρια μιᾶς περιόδου πού ἐμφανίζεται. Συμβαίνει ὥστόσο κάποτε—ἀν ὄχι πάντα—τὸ κινούμενο ἄκρο τῆς παράδοσης (τὸ παρὸν) νά προπορεύεται ἀπὸ τὴν κοινὴ ἀντίληψη ἢ ὁποία ἀκολουθεῖ κάπου σὲ περιοχὴ πού ὁδοιπόρησε τὸ χτές. Μοιραῖα τότε παρεμβάλλεται ἓνα διάστημα ἀκάλυπτο (ἀπὸ τὸ κοινὸ) καί γίνεται ἡ μεταφορὰ τοῦ δέκτη γιά τὴν ἐκφραση τοῦ σήμερα στὸ αὐριο. ('Αν κάποτε ἡ πορεία τῆς παράδοσης διακοπῇ), ἢ ἂν ἡ «κάλυψη» ἀπ' τὸ κοινὸ ἐπιταχυνθῇ—πράγμα παρήγορο ὄχι μόνο γιά τὴν ποίηση—θάρρη καιρὸς πού δίκαια τὸ ἴδιο τὸ κοινὸ θὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν ποιητὴ τὴν ποίησή του (τὴν ποίηση δηλαδὴ πού θ' ἀνταποκρίνεται στὸ προηγμένο ἐπίπεδό του), ἀπ' τὸ ζωγράφο τῇ ζωγραφικῇ του κ.λ.π. Τὴν προσφορά μέ ἄλλα λόγια ἐκεῖνη ἢ ὁποία στέκεται καί χρέος στὴ συνείδηση τοῦ κάθε γνήσιου καλλιτέχνη. Ὅμως ἡ προσφορά αὐτὴ δὲν εἶναι ἔργο δέκα ἢ σαράντα ἢ ἐξήντα χρόνων—κάν—φέρνει μέσα τῆς προσπάθειας αἰώνων.

'Η σύγχρονη ποίηση ἀναζητάει, μέσα ἀπ' τὴν συνεισφορά τῶν ἐργατῶν τῆς, τίς σημερινὲς ἐπιταγές τῆς παράδοσης. Εἶναι πιθανὸν νά ὑπολείπεται, νά εἶναι ἐλλειπτικὴ ὡς πρὸς τίς ὑψηλές ὁλοκληρώσεις, ὡς πρὸς τὴν ἐρευνα αὐτόχθωνων στοιχείων, ὡς πρὸς... ὅμως γιά νά κριθῇ χρειάζεται ν' ἀποβληθῇ ἡ ἀφέλεια τοῦ κοινοῦ.

III

Ἀπόδοση εὐθύνης (μεταξὺ κοινού και ποιητῶν) γιὰ μιὰ ὑπόθεση πού ἔχει τὶς αἰτίες φανερά ἄλλοῦ εἶναι νομίζω ἀνώφελη.

Ἐχει ἀποτελέσει διαπίστωση (ἀπὸ παλιά) πῶς ἡ ποίηση νοεῖται ὅσο και νιώθεται. Τὸ πιθανὸ μὲ ἄλλα λόγια μερικῶν ἀνθρώπων ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ μόρφωσή τους νὰ μὴ βρίσκουν ἀνοιχτὸ τὸ δρόμο πρὸς τὴν ποίηση. Ἡ λέξη ὅμως τοῦ κοινού (στὴ χώρα μας) ἐνέχει αὐτόματα τὴν ἐννοια ἀπουσίας κλίματος πνευματικῆς κατάστασης ὑποφερτῆς. (Μέσα στὰ πενήντα ἢ ἑκατονπενήντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση), ὅπως δὲν δημιουργήσαμε οὔτε ἀστική παράδοση οὔτε σοσιαλιστικὸ παρόν, ἀποτελεῖ τόπο κοινόν, ἢ ἀποφοίτηση ἀπὸ ἀνώτερες σχολές (χωρὶς ἐξαίρεση, τῶν θεωρητικῶν τοῦ Πανεπιστημίου) νὰ σημαίνει ἀπόκτηση πτυχίου κι' ἔλλειψη ἀπὸ μόρφωση εὐρύτερη. Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν ἐνοχλεῖ και συμβιβάζεται ὁμαλὰ μὲ τὴν κατάσταση, στενεύει ἂν δὲν ἀφαιρῇ) τὰ περιθώρια γιὰ μιὰ μετέπειτα ἀναπλήρωση—συχνὰ και γιὰ τὸν κλάδο πού ἀκολουθεῖ κανεῖς. Ἡ ἀντίδραση αὐτὴ (πού εὐνοεῖ τὴν ἡμιμάθεια—τὴν εὐκολιη και κατοχυρωμένη ἀπὸ ἀναχρονισμό κρίση) φέρνει τοὺς ἐλάχιστους πού ἐπιμένουν στὴν ἀπόκτηση παιδείας οὐσιαστικώτερης, παράφωνους γιὰ τὴ συνηθισμένη ἀντίληψη.

Ἡ ποίηση σὲ πλαίσιο, ὅπως αὐτό, στέκεται μιὰ μερική (χαρακτηριστική) περίπτωση.

Ἴσως ἀπὸ ἀμάρτημα τῆς ρωμαντικῆς περιόδου θεωρήθηκε ἀπὸ τὸν κόσμο (ἢ ποίηση) σὰν μέσο γιὰ ψυχαγωγία (μὲ συνήθη ἐννοια) καθιερώνοντας συνάμα ἕναν παρεξηγημένο «ὀρισμὸ» κι' ἕνα μέτρο κρίσης τῆς νεώτερης ποιητικῆς παραγωγῆς. Ἡ ὁμοιοκαταληξία ἔτσι, ὁ χτυπητὸς ρυθμός, οἱ μετρημένοι στίχοι, τὰ δειλινά, οἱ συναισθηματισμοὶ κι' ὅλα τὰ φτηνά (κι' ἀντιποιητικά) στοιχεῖα κάλυψαν τὴ θέση τῆς οὐσίας παίρνοντας τὴ σημασία ἐνὸς σήματος κατατεθέντος.

Ἐκτὸς ὥστόσο ἀπὸ τὴ μορφή, ἢ πορεία τῆς ποίησης στὴ σημερινή της φάση ἔχει «προσγειωθῇ» στὴν καθημερινή ἀλήθεια (πάντοτε μὲ φόντο τὴ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἔκταση τοῦ πρὶν πρὸς τὸ μετά). Σὲ μιὰ ζωὴ πού ἔχει τόσες ἐξαρτήσεις και δεσμοὺς κοινωνικοὺς τὰ προβλήματα πού ἀτομικὰ ἀπασχολοῦν θὰ πρέπη κάπου νάχουν συναντήσεις και το-

μὲς κοινές. Κι' ὅσο εἶναι φυσικὸ πολλὰ νὰ μένουν στὰ βαθιὰ χωρὶς νὰ φτάνουν ὡς τὸ φῶς τῆς συνειδητοποίησης, εἶναι ἐπίσης—καλυμμένα εἴτε φανερά—ν' ἀποτελοῦν τὸ ἀδιάκοπο ὑπόβαθρο τῆς κατάστασης, τῆς εὐτυχίας και τῶν δραματισμῶν μας. Ὁ ἄνθρωπος πού περπατᾷ στοὺς δρόμους, πού διασκεδάζει ἢ βρίσκεται στὸ σπῆτι ἢ συζητᾷ, δὲν ξέρει, δὲν ὑποψιάζεται πίσω του τὸν ποιητὴ νὰ ἐρευνᾷ και νὰ ἐκφράζει (μέσα ἀπὸ τὸν ἑαυτό του) τὴν ἀνήλεη μοναξιά, τὴ χαρὰ και τὴν ὁδὸν του. Ἡ προκατάληψη ἄλλωστε τὸν φέρνει ἀπροετοίμαστο σ' αὐτὲς τὶς τόσο ἐνδόμυχες (και θεωρημένες ἀποκλειστικά προσωπικές του) ὥρες τῆς ποίησης.

VI

Ἡ ποίηση (ὅπως κάθε μορφή ἐκφρασης) βλέπει, αἰσθάνεται και κρίνει, ἀπὸ τὰ δικά της ὅρια και μέσα μιὰ πολυμορφὴ ζωὴ. Τὸ ἄτομο (και στὴν περίπτωση τῆς μεγαλοφυΐας) στέκει ἐλάχιστο, ἐξοντωτικὰ μικρὸ (γυμνωμένο ἀπὸ αὐταπάτες) νὰ δεχτῇ τὴν ἔκταση και τὸ ἀντιθετικὸ σχεδὸν πολυμορφίας τέτιας. Ὁ ποιητής, ἢ περιοχὴ του δηλαδὴ ἀποτελεῖ ἀντικειμενικὰ πεδίο μερικὸ χαρακτηρισμένο ἀπ' ἀπ' τὴν ἰδιομορφία τῆς περιπτώσεώς του. Ἀπὸ τὴ θέση τοῦ κοινού και μὲ παράγοντα τὸ «νιώθεται», ἢ ὁρασή του, ὡς πρὸς τὴ βατότητα, προσφέρεται μὲ ἐξάρτηση ἀπὸ τὴ συγγένεια ἰδιοσυγκρασίας ἀνάμεσα σ' αὐτὸν και σ' ἄτομα. Εἶναι μ' ἄλλα λόγια ποιηταὶ ἀπρόσιτοι (γιὰ ὠρισμένα ἄτομα ἢ ὁμάδες) και ποιηταὶ προσκείμενοι.

Συνέπεια συνέχειας (τοῦλάχιστο ἀπόλυτη) εἶναι ἀδύνατη. Λίγο πάντως ὡς πολὺ ἀπὸ τὸ Σολωμὸ ὡς τοὺς τωρινούς ὑπάρχουν χώροι ἀντίδρασης κοινῆς. Στὸ κοινὸ ἀφήνεται (ἀναγκαστικά) ὁ προσανατολισμὸς κι' ἡ ὁδοιπορία (μέσα ἀπ' ὅ,τι αἰσθάνεται οἰκεῖο) ἀπὸ τὰ χτεσινὰ στὰ τωρινά, διαγράφοντας μιὰ τροχιά στὴν ἔκταση τῆς πείσης και πάνω στὴ συνέχειά της.

Τ Α Π Λ Α Κ Α Τ

(10 μ.μ.)

Ἄκουσε σὰν ἀπὸ βάθος πηγαδιοῦ κάποιες λέξεις: «...ἀρχηγός...σωτηρία...νέον κόμμα...ἀρχηγός...». Ἡ σκέψη του,

γυρνώντας προς τις ώρες που άλλαζε ή όψη από τὰ πράγματα, χάνονταν σὲ μιὰ προέκταση τοῦ κόσμου του. Στὰ πρόσωπα ή τὸ χῶρο γύρευε ή ένταση τῆς μνήμης κάποιας νύχτας πού τὸν έσυρε πρὸς τ' ὄραμα... Μὲ βλέμμα μακρινό, διαποτισμένος ἀπ' τὴ γεύση τοῦ καφέ, διαπερασμένος ἀπὸ τὴ συναίσθηση τῆς κρίσιμης στιγμῆς, ἀπ' τὴν εὐθύνη ἀπέναντι στὴν προσδοκία τόσων πού ἀκαθόριστα μέσα σὲ ἀναρθρὴ βουή προχώρησαν καὶ φτάσαν ὡς αὐτόν, ὑπνωτισμένος, ἀπευθύνονταν: Δὲν ὑπόσχομαι... γυρεύω ὑπόσχεση!.. Οἱ μέρες πού ἔρχονται γυρεύουν μέσα μου! Προβάλλουν μὲ τὸ χρέος τῆς ζωῆς πού πέρασε... τῆς ζωῆς πού περνᾷ!.. Σ' αὐτὰ πού μέλλονται ζητεῖται ή στέρηση τοῦ ἡρεμου ὕπνου σας! Ζητεῖται ή κρίση σας!..

Ἀπότομα συνῆρθε. Ξεχώρισε τὶς φωνές πού κυμάτιζαν καθὼς ένώνονταν μὲς τὴ βουή. Εἶδε μόλις, σὰν ἀπὸ χαρμάδα, τὰ πλακάτ στὸ βάθος καὶ τὴ λεωφόρο... Πλησίασε. Ἐνα-δυσὸ χέρια κάτι ρύθμισαν μπροστά...

Τὰ μεγάλφωνα ἀντήχησαν.

—Δὲν ὑπόσχομαι... γυρεύω ὑπόσχεση!.. Οἱ μέρες πού ἔρχονται γυρεύουν μέσα μου! Προβάλλουν μὲ τὸ χρέος τῆς ζωῆς πού πέρασε... τῆς ζωῆς πού περνᾷ!.. Σ' αὐτὰ πού μέλλονται ζητεῖται ή στέρηση τοῦ ἡρεμου ὕπνου σας, ή ἐπαλήθευση τῆς ἀντοχῆς ἐνὸς λαοῦ πού δοκιμαστικὴ κι' ἐπέζησε! Ζητεῖται ή δοκιμασία μας ὅπως ἀνεπανάληπτα κι' ἀμείλικτα ὀρίζουν μιὰ φορὰ οἱ καιροί! Ὅπως τὸ χτὲς προδιέγραψε, ὅπως τὸ σῆμερα διαμόρφωσε!.. Κι' οἱ παράγοντες αὐτοὶ ἔχουν καθορίσει, μὲς τὰ πλαίσια τοῦ παγκοσμίου χώρου, μιὰ ἱστορικὴ καμπὴ στὴν ὁποία σὰν φυλὴ καλούμεθα ν' ἀπαντήσουμε: ή τὴν ἐπιζωή μας μὲ ὅ,τι ἀπαιτεῖ μιὰ σύγχρονη πορεία, ή τὴν ὀριστικὴ διακοπὴ κάθε συνέχειας!.. Ὁ θάνατος, ἐδῶ πού φτάσαμε, ἀποτελεῖ μιὰ ἡρεμὴ ἐπανάπαυση στὸ παρελθόν! Κι' εἶναι πικρὴ ή ὁμολογία πικρὴ ὅσο ἀπαλλαγμένη ἐνοχῆς σιωπῆς: Φιλοδοξίες δὲν μᾶς μένουν—καλούμεθα ἀπλῶς νὰ ζήσουμε! Νὰ ζήσουμε σὲ μιὰ ζωὴ πού ξεκινᾷ ἀπ' τὸ προσωπεῖο μας, ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὶς καταβολές μας!.. Κάθε καμπή, κάθε κρίση, ἀποτελεῖ μιὰ ἀρχή! Τὸ πρόσωπο πού ἀνάφερα εἶναι τὸ πρόσωπο συνόλου, εἶναι τὰ πρόσωπα ὅλων μας, οἱ πράξεις καὶ οἱ σκέψεις ὅσων ζοῦν στὸν τόπο αὐτό! Κι' εἶναι τὸ αἶτημα πού μᾶς προβάλλει τὴν ἀνάγκη τῆς καθολικῆς συμμετοχῆς! Τὸ αἶτημα πού μᾶς προβάλλει τὴν ἀνάγκη καταλογισμοῦ εὐ-

θύνης καὶ στὸν τελευταῖο πού πηγαίνει ἡσυχος στὴν καθημερινὴ δουλειά, ἐνοχῆς συνειδητῆς στὸν τελευταῖο πού ὑπογράφει ἓνα χαρτὶ γιὰ νὰ πηγαίνει ἄλλος ἡσυχος στὴν καθημερινὴ δουλειά!..

» Γι' αὐτό, ἀνάγκη νὰ κατανοήσετε τὴ θέση σας!..

(11) μ. μ.)

Ὁ Κώστας Πέτρου εἶχε κουραστεῖ. Στ' ἀφτιά του βούζαν ἀκόμα οἱ φωνές: «Νέ—ον Κόμ—μα! Νέ—ον Κόμ—μα! Νέ—ον! Νέ—ον! Νέ—ον!..» Ὅπως κατέβαιναν ὅλοι μαζί—τέσσερα αὐτοκίνητα—τὸν συνεπῆρε μὲ τοὺς ἄλλους ἓνας ἐνθουσιασμός. Ξέχασε γιὰ μιὰ στιγμὴ καὶ πὼς κατέβαινε γιὰ ψώνια μὲ τὴν εὐκαιρία, Κάποια προσμονή...κάτι σὰν νὰ πῆγαινε νὰ καρτερέσει ἀπὸ «ξένα» συγγενή... Ἀκαθόριστα τοῦρχόταν κάποια περιστατικά: ...πού ἀγόρασε τὴ «λάκα»...: πού πάντρεψε τὸ Χρίστο...πού πῆγε ή χρονιά καλὴ καὶ ξεχρεώθηκε...πού...πού... Ὑστερα σιγά-σιγά ἄκουσε πιὸ καθαρά τὴ μηχανὴ ἀπὸ τ' αὐτοκίνητο. Εἶδε πρὸς τὸ βάθος τὰ βουνὰ μὲ τὴν τραχεῖά μορφή τους πάντα ἴδια κι' ἄρχισε νὰ αἰσθάνεται ξανά σὰν πρὶν. «Σάματις καὶ τί θὰ γένει», σκέφτηκε. «Θὰ βγάλ'ν λόγο, θὰ χειροκροτήσουμε...θὰ περάσ'ν οἱ μέρες νὰ ψηφίσουμε...νὰ γυρνᾷμε, γιὰ...»

—Σήμερα εἶναι ἄλλιῶς!.. ἀκουστικὴ ἓνας ξένος λόγος μέσα του.

» Ἐ, σάματις δὲ λέγαμιν αὐτὰ καὶ τέσσερα πρὶν χρόνια...

» Βέβαια δὲν ξέρ'ς καμμιά φορὰ...Μπορεῖ...καμμιά φορὰ μπορεῖ καὶ νὰ φωτίσ' ὁ Θεός...Νὰ γέν' κάποιο ἔργο...καμμιά κλησιά...κάνα τίποτις πού νὰ φελάει...

» Ἀ δὲ βρέξ' καὶ τούτ' τ' βδομάδα τὸ τριφύλλι δὲν κρατάει... εἶχε σειρὰ ἀπὸ προχτὲς γιὰ νερό!..

Ὁ Σχινιάς ρώτησε τὸ διπλανό του, «πού τὸ πάει...»

—Ἐχεις τσιγάρο, εἶπε αὐτός.

—Ἐχω.

—Ποῦ τὸ πάει...τὰ δικά τ' λέει...Βρέθηκε πὲς κι' ἤρθαμιν τζάμπα...

—Λὲς οἱ ἄλλοι νὰ μὴ βάλλουν;

—Θὰ βάλλουν, εἶπαν...

Σώπασαν. Ὁ Σχινιάς τὸν σκούνησε.

—Ἐσύ, ποιὸν θὰ ψηφίσῃς;

Ὁ ἄλλος ἔγνεψε:

—Τὸν κύρ Κώστα ρώτα.

—Τί τὰ λέτε; εἶπε ὁ Κώστας Πέτρου,

—Πολλὰ δὲν τὰ λέει;.. εἶπε ὁ Σχινιάς.

—Ὅσο κρατιέμαι, εἶπε αὐτός.

Τὰ μεγάφωνα μετέδιδαν.

...Ἡ πραγματοποίηση εἶν' ὁ καρπός! Εἶναι τὸ τελευταῖο στάδιο, τὸ ἀποτέλεσμα μίας πολύπλοκης σειρᾶς συχνὰ ἀφανῶν διαδοχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξαρτήσεων! Ἡ πορεία πρὸς ἐκεῖ, τὸ συνειδητὸ ἀποτέλεσμα, προϋποθέτει βασικὰ τὴ γνώση αὐτῆς τῆς προηγούμενης διαδικασίας! Κι' ἓνα ἀποτέλεσμα πὺν ἀφορᾷ καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ σύνολο, χρειάζεται ἀναντικατάστατα τὴ συμβολὴ ἀπ' αὐτό! Γιατί, ἡ ἄγνοια πολλῶν κι' ὅτι στηρίζεται σ' αὐτὴ—ἡ σκοπιμότητα τῶν λίγων—ἀποτελεῖ γιὰ τὴν προσπάθεια τῆς ἐθνικῆς ἐπιζωῆς ἄρνηση κι' ἀρχὴ καταδικαστικὴ. Οἱ ἐξαρτήσεις φτάνουν ἀπὸ μακρυνά! Στερημένοι ὅπως βρισκόμαστε κοινωνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς παράδοσης πὺν νὰ ἔχει ὁδοιπορήσει ὡς τις ἡμέρες μας, ὡς τὸ σύγχρονο πολιτισμὸ με συνέπεια, ἔχουμε νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὴν ἀδράνεια ἀπ' τὸ παρελθόν. Μέσα ἀπὸ συνθήκες σὰν αὐτὲς ἡ «γνώση» πὺν ἀνέφερα δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι ἀρχικὰ ἐπιφανειακὴ. Ἐπιφανειακὴ καὶ δύσκολη! Ὅμως ἔστω! Χρέος πρῶτο, ἔργο πρῶτο, πρῶτη δυσκολία ἡ παιδεία! Ἡ παιδεία, κι' ὅχι μετὴν ἔννοια σχολείων—πὺν εἶναι ἡ πρώτη μὰ ἡ ἀνολοκλήρωτη μορφή! Ἡ παιδεία μετὴν ἔννοια εὐρείας διαπαιδαγώγησης, μετὴν ἔννοια τῆς μόρφωσης πὺν ἀρχίζει ἀπὸ τὰ καθημερινά, ἀπὸ τις προϋποθέσεις τοῦ χαιρετισμοῦ, ἀπὸ τις προϋποθέσεις ἀφομοίωσης στοιχείων τῆς παράδοσης, ἀφομοίωσης στοιχείων συγχρόνου πολιτισμοῦ. Ἀπὸ τις προϋποθέσεις...

(11.40 μ.μ.)

Ἀπὸ τὸν ἐξῶστη ἡ τεράστια πλατεῖα ἄρχισε νὰ δίνει ἐντύπωση διάλυσης. Ἀθόρυβα, σὰν ὑλικοῦ ρευστοῦ πὺν εἶχε βρεῖ διαφυγὴ, ὁ κόσμος λίγο-λίγο ἀποτραβήχτηκε, ἀφήνοντας πολλὰς παρέες πὺν εἶχαν ξεχωρίσει ἀπ' τὴν ἀρχὴ μετὴ τις

φωνές καὶ τὰ πλακάτ ἀκάλυπτες σὰν εἶδος σκελετοῦ. Συνθήματα κι' ἐπιγραφὲς ἔκαναν τὴν παρουσία τοῦ κενοῦ πὺν αἰσθητή: «Σήμερα τὸ μεγάλο ξεκίνημα», «Ζήτω ἡ συγκέντρωση τῆς 12 Αὐγούστου», «Ἡ λαοθάλασσα ζητωκραυγάζει»...

Στὸν ἐξῶστη ἐπικρατοῦσε ἡρεμία. Ἀριστερὰ ἀπὸ τὰ μικρόφωνα ἓνα πρόσωπο ἢ τρία κοίταξαν μ' ἀπόγνωση πρὸς τὸν ὁμιλητὴ.

Τὰ μεγάφωνα μετέδιδαν.

—Καὶ πράγματι δὲν εἶναι ἐποχὴ, δὲν εἶναι κράτος δίχως ἐνοχλή! Ὅμως τὸ πρόβλημα προβάλλεται μετὴ τὴ μορφή τῆς δυνατῆς περιστολῆς, σὰν ζήτημα ἀναζητήσεως τῶν ἀρχικῶν καταβολῶν! Διότι...

Κάποιοι μῆκε στὴ μεγάλη Σάλα κι' ἔγνεψε.

—Νὰ φωνάξουν! τραύλισε, τί κάθονται!..

Τὰ μεγάφωνα συνέχισαν:

—...ἀρχίζοντας ἀπὸ μιὰ σύμβαση, ἓνα νόμο ἂν θέλετε, πὺν βρίσκεται στὰ ὅρια τῆς λογικῆς ἀπὸ ἀποψη κοινῆς ὠφελιμότητας, ἐξαρτήσεων ὡστόσο ἀφανῶν κι' ἀντίθετων, περνᾷμε ὕστερα ἀπὸ φάσεις νόμιμων διαδοχῶν σ' ἓνα ἀποτέλεσμα πὺν μόνο χρόνια μπορεῖ ν' ἀποδειχτεῖ ἡ ἀρνητικὴ καταβολὴ του! Ἐτσι φαινομενικὰ μιὰ κατάχρηση...

—Κάτω οἱ καταχρασταί! Κάτω οἱ καταχρασταί! Κάτω οἱ καταχρασταί!.. φώναξαν οἱ κάτω.

Ἦταν ψηλὸς κι' ἀδύνατος, ριγμένος στὸ καδρόνι τοῦ πανώ, σκυμμένος. Στὴν ἄσφαλτο τὰ πόδια ἀπὸ τοὺς διπλανούς του μέναν στυλωμένα, ἀκίνητα. Στ' ἄφτια ἓνας κουραστικός, ἀνόητος δίσκος ἐπαναλαμβάνονταν ἀτέλειωτα. Ἀναστηρίχτηκε. Δυὸ παπούτσια ἄσπρα, κάλτσες ἄσπρες, ἄσπρο παντελόνι, ἦρθαν βιαστικά.

—Φωνάξτε ρε παιδιά, τόνισε. Φωνάξτε λίγο ἀκόμα...

Σήκωσε τὸ βλέμμα καὶ τὸν εἶδε νὰ πηγαίνει πρὸς τὸ διπλα γκρούπ. Ἐσκυψε ν' ἀκούσει ἀδιόφορα: «...ὡς πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτόν! Τίθεται ὡστόσο ἓνα θέμα ἀσυνειδήτου ἀνοχῆς!..»

—Κάτω οἱ ἐνοχοί! Κάτω οἱ ἐνοχοί! Κάτω οἱ ἐνοχοί!..

—...τὸ πρόβλημα τῆς καταργήσεως, συνέπεια τῆς ἄγνοιας, τοῦ προνομίου πὺν παρέχεται ἀπ' τὴν ψήφο!..

—Νὰ φύγουν οἱ λησταί! Νὰ φύγουν οἱ λησταί! Νὰ φύγουν!..

(3 π. μ.)

Ἡ ἄσφαλτος ἔχει κρυώσει. Ἡ ἐπαφή ἀπὸ τὰ τακούνια εἶναι στερεοῦ πρὸς στερεό.

—Τάκ...τούκ...τάκ...

Οἱ πολυκατοικίες, τὰ παράθυρα, εἶναι σβηστὰ σὰν πρόσωπα ποὺ ἔχουν σταματήσει νὰ κοιτᾶν. Ἀδύνατος, δροσερός, λίγος ἀέρας φέρνει μιὰ ἐπαφή ἀπὸ τὰ δέντρα τῆς γωνίας κάτω δεξιά.

—Τάκ...τούκ...τάκ...στὴ μέση τῆς πλατείας. Κι' ἐπειτα σὰν μιὰ σκιά ἡ ἡχώ ἀδύνατη κι' ἐπίμονη: Τάκ...τούκ...τούκ...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ

ΤΟΜΗ

Ρεῦμα ἀκρόατο βαθὺ
κάτω ἀπ' τὴν κρούστα τῆς ζωῆς μας
πίσω ἀπ' τὴν ἀγάπη μας
τὰ σπονδαῖα παιχνίδια μας.

Φλόγα μικρὴ
πεῖσμα τῆς νιότης
στήνεις τὴ σημαία σου
λευκὸ μαντήλι, χάνεται στὸν ἄνεμο,
ἄχυρα νὰ κυλοῦν πειθήνια στὸ ποτάμι
«πεῖσμα τῆς νιότης».

Εἶναι καὶ τὸ στεγνὸ τραγοῦδι
ποὺ μιλάει γιὰ τὰ πελώρια ράμφη
τὰ κάτασπρα πτηνὰ στὸ μπλε
καθὼς θὰ σμίγῃ ἡ ἀγωνία μας στὴ θάλασσα.

DAVID H. LAWRENCE

ΝΥΧΤΕΡΙΔΑ

Τὸ βράδυ, καθισμένος στὴν βεράντα,
"Όταν ὁ ἥλιος ἀπ' τὴ δύση, πίσω ἀπ' τὴν Πίζα, πίσω ἀπ'
τὰ βουνὰ τῆς Καρράρα,
φεύγει, καὶ ὁ Κόσμος μένει ἐκστατικός...
"Όταν τὸ κουρασμένο λουλούδι τῆς Φλωρεντίας σκοτεινιάζει κάτω
ἀπ' τὴ λάμψη
τῶν τριγύρω καφετὶ λόφων...
"Όταν κάτω ἀπ' τὶς ἀψίδες τοῦ Ponte Vecchio
"Ένα πράσινο φῶς χύνεται ἐνάντια στὸν χείμαρρο, ριγμένο ἀπ'
[τὰ δοκίμα
ἐνάντια στὸ ρεῦμα τοῦ σκοτεινοῦ "Αἶρο...

Σήκωσε τὰ μάτια σου, καὶ θὰ δεῖς ὑπάρξεις νὰ πετοῦν
ἀναμείσις, μέρα καὶ νύχτα;

Χελιδόνα μὲ μασούρια ἀπὸ μαῦρα νήματα, ὑφαίνοντας τὶς σκιές
ὅλα μαζί,
"Ένας βίαιος κύκλος στὸν ἀέρα, μιὰ φευγαλέα παραβολὴ κάτω
[ἀπ' τὶς

γεφυρωτὲς ἀψίδες,
ὅπου τὸ φῶς γλιστροῦν ἀνάμεσά τους
μιὰ ξαφνικὴ στρόφῃ στὸν ἀέρα γιὰ κάτω,
μιὰ βουτιά στὸ νερό,
ἀναλογίζεσαι:
«Τὰ χελιδόνα πετοῦν τόσο ἀργά!..»

Τὰ χελιδόνα;
Ένας σπασμός, ἓνα κελάδημα, μιὰ λαστιχένια φρίκη στὴ φυγὴ του,
καὶ ὀδοντωτὲς φτεροῦντες ἐνάντια στὸν οὐρανὸ
σὰν ἓνα γάντι, ἓνα μαῦρο γάντι πεταγμένο ψηλὰ στὸ φῶς
καὶ πεσμένο ξανά.

Ποτὲ τὰ χελιδόνα.
Νυχτερίδες!
τὰ χελιδόνα ἔφυγαν.

Σὲ μιὰ ἀμήχανη ὥρα τὰ χελιδόνια ἐποχώρησαν στὶς νυχτερίδες
ἀπὸ τὸ Ponte Vecchio
ἀλλάζοντας βάρδια.

Νυχτερίδες, καὶ ἓνα ἀνήσυχο πέταγμα πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι.
νυχτερίδες κι ἓνα ξυστὸ πέρασμα κοντά σου
πετώντας τρελλά.

Pipistrello—

Μαῦρος τραγουδιστής μὲ πελώριο πλάουτο,
μικροὶ ὄγκοι ποὺ πετοῦν μὲ ἀκαθόριστες φωνές, ἄγρια
δικαιωμένες.

Φτεροῦγες σὰν κοῦρέλια ὀμπρέλλας.

Νυχτερίδες.

Ὑπάρξεις ποὺ κοῦρονται σὰν λυωμένο χαλὶ γιὰ νὰ κοιμηθοῦν
ἀηδιαστικά ἄνω-κάτω

κρεμασμένες ἀνάκατα σὰν χνούδια ἀηδιαστικά

παλιοῦ χαλιοῦ

μορφάζοντας ἀπαίσια στὸν ὕπνο του.

Νυχτερίδες.

Σύμβολο Εὐτυχίας στὴν Κίνα

Γιὰ μένα, "Οχι.

Μετάφρ.: ΕΥΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

7

ΑΠΟ ΤΑ «ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ»

Παιδί μου,

Τώρα ποὺ ἡ φιλοξενία τοῦ βασιλέα τῶν Ἑπειῶν Πολύξενου
περνάει, καθὼς οἱ ἀκτὲς τῆς χώρας του χάνονται σιγά-σιγά, στὸ
χώρο τῆς ἀνάμνησης, τώρα μπορῶ νὰ πῶ πὼς ἡ πραγματική
μου περιπέτεια ἀρχίζει. Αὐτὴν, ὅμως, κανένας δὲν θὰ τὴν μά-
θει. Γιατί, αὐτὴ, εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους καὶ τὸ τέλος ἀτομικῆ
μας ὑπόθεσης, μιὰ καὶ δὲν εἶναι οὔτε ἡ μέρα τῆς σπορᾶς, οὔτε ἡ
μέρα τῆς βλάστησης δική μας...

Γερμένος στὴν κουπαστὴ τοῦ πλοίου, ποὺ στὸ ἄγνωστο μὲ
φέρνει, παρατηρῶ τὸ Ἴονιο—μένει ἴδιο, ὅπως τότε ποὺ τὸ δι-
έσχισε ἡ Ἴω ἀναζητώντας γωνιὰ γῆς γιὰ νὰ γεννήσει τὸν Ἑ-
παφο. Ξέρεις πὼς ἀπ' αὐτὴν κρατάει τ' ὄνομά του...

Ὅλα χάνονται, ὅσο τὸ πλοῖο προχωρεῖ—σὲ λίγο θὰ χαθοῦν
κι' οἱ κορφές τῶν βουνῶν τῆς χώρας τῶν Ἑπειῶν, ὅπως χάθη-
καν λίγο πρὶν κι' οἱ γλάροι ποὺ ἀκολουθοῦν παιχνιδίζοντας
τὸ πλοῖο. Αὐτό, καθὼς προχωρεῖ ἀφήνει πίσω του μιὰ ἀσπρη
γραμμὴ ἀφροῦ. Μὰ κι' αὐτὸς δὲν κρατάει πολὺ—σβύνει καὶ γίνε-
ται ἓνα μὲ τὸ ὑπόλοιπο νερό.

Ἦσυχα καὶ ἤρεμα εἶναι ὅλα γύρω μου—ζῶ τὴν ὥρα τῆς
μόνωσης, ποὺ μπορεῖ νὰ τρελλάνει ἄνθρωπο χωρὶς ἀναμνήσεις—
εὐτυχῶς ἔχω πολλὲς καὶ γιὰ αἰῶνες θὰ τρέφονται μ' αὐτὲς ὅσοι
δὲν φοβόνται τὸν θάνατο... Ἐγὼ δὲν τὸν φοβάμαι—κανένας δὲν
φοβάται αὐτὸ ποὺ ἐρωτεύθηκε. Φοβόνται μόνο ὅσοι ἀγαποῦν.
Κι' ἀλήθεια εἶναι, πὼς οἱ ἀδύνατοι, δηλαδὴ οἱ πολλοί, ἀγαποῦν,
ἐνῶ οἱ δυνατοί, δηλαδὴ οἱ λίγοι ἐρωτεύονται. Μὰ πρέπει νὰ σοῦ
πῶ πὼς ἐρωτεύθηκα τὸν θάνατο.

... Εἶμουν ἕξι χρόνων, ὅταν πέθανε ὁ ἀδελφός τοῦ προπάπ-
που σου Ἀρκείσιου—ὁ παππὸς σου (γιὰ νὰ μὲ συνηθίσει στὰ
καθήκοντα τοῦ αὐριανοῦ βασιλέα) δὲν παρέλειπε νὰ μὲ παίρνει
μαζί του κάθε φορὰ ποὺ πέθαινε ἓνας ἀρχοντας. Εἶχα, ὥς τότε,
δεῖ πολλοὺς νεκροὺς—ὁ ἀδελφός τοῦ προπάππου σου εἶταν ἀπὸ
τοὺς ζωντανούς, ποὺ δὲν περίμενα νὰ δῶ πεθαμένον. Ἀφῶνος
ἔμεινα ὅλη τὴ μέρα ὡς τὴν ἐπόμενη. Τὴν ὥρα ὅμως ποὺ θὰ κατέ-
βαζαν τὸ νεκρὸ στὸν τάφο, ὁ προπάππος σου μὲ πήρε ἀπὸ τὸ
χέρι, μὲ πλησίασε στὸ νεκρὸ καὶ μούπε ἐπιτακτικά:

—Φίλησε τὸ θεῖο σου καὶ κράτησε στὴ μνήμη σου ὅ,τι βλέ-
πεις—αὐριο τὸ ἴδιο θὰ κάνουν οἱ ἄλλοι γιὰ σένα...

Κείνο τὸ φιλὶ μένει ἀκόμα στὰ χεῖλια μου καὶ τὸ ὅ,τι εἶδα δὲν πρόκειται νὰ ἐξαλειφτεῖ ἀπὸ τὴ μνήμη μου...

—Κερδίζει ὅποιος ἐρωτεύεται τὸ θάνατο! ἔλεγε ὁ Ἀρχαῖσιος. Μόνο ἔτσι ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ νιώσει τὸν ἑαυτὸ του ὁλοκληρωμένο. Κάτι πρέπει νὰ πεθάνει μέσα του γιὰ νὰ μπορέσει νὰ συλλάβει τὴν ἔννοια τῆς ζωῆς. Διαφορετικά θὰ μείνει μισός, ὅπως ἦρθε, καὶ ποτὲ δὲ θὰ φτάσει στὸ σημεῖο νὰ ζήσει τὸ ἄλλο μισὸ τοῦ κόσμου του, ποὺ μπορεῖ νὰρθε πρὶν ἀπ' αὐτόν, ποὺ μπορεῖ νὰρθε μαζί του, ποὺ μπορεῖ νὰρθε καὶ μετὰ ἀπ' αὐτόν. Φτάνει νὰ μὴν ξεγελαστεῖ ἀπὸ τὶς ὁμοιότητες. Ζητώντας τὴν ὁλοκλήρωση τοῦ κόσμου μας σὲ πολλὰ θὰ δοῦμε τὸν ἑαυτὸ μας —τὶς περισσότερες ὁμως φορὲς εἶναι ἡ ἐπιφάνεια κι' ὅχι τὸ βάθος. Πρόσεξε νὰ μὴν παρασυρθεῖς. Πρόσεξε τὴν ὥρα τῆς ἀφαιρέσεως νᾶσαι ξύπνιος. Γιατὶ μόνο ὅποιος χάσει κερδίζει τὸν ἑαυτὸ του, ὅμοια ὅπως παίρνει κι' αὐτὸς ποὺ ξέρεي νὰ δίνει. Εἶναι μιὰ ἀλήθεια τὸ πὼς μᾶς μένει αὐτὸ ποὺ χάσαμε ἢ ποὺ δώσαμε...

... Τὸν ἀκουσα—γιὰ νὰ μὴ γελαστώ ἀφησα τὴν παλάμη μου ἀνοιχτὴ καὶ μοίρασα τὴν καρδιά μου. Ἄλλωστε δὲν εἶχα φέρεي μαζί μου τίποτα ὅταν ἦρθα—ἔπρεπε νὰ μὴν πάρω μαζί μου τίποτα φευγόντας. Τὸ θάνατο, τώρα, τὸν σκεφτόμουν ἀπὸ ἄλλη πλευρά: ἦθελα ὅταν θάρθει νὰ μὴν ἔχω κρατήσει κάτι, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἔχω δώσει. Καὶ δὲν φοβήθηκα τὴν ὥρα ποὺ μοίραζα τὴν καρδιά μου, γιατί ἤξερα, πὼς ὅ,τι δίνουμε δὲν τὸ παίρνουμε πίσω γερὸ καὶ πὼς δὲν ζοῦμε παρὰ γιὰ νὰ μᾶς λεηλατοῦν, ἀφήνοντάς μας ἡσυχους τὴν ὥρα ποὺ δὲν ἔχουμε τίποτ' ἄλλο νὰ μᾶς λεηλατήσουν. Ἄλλοι φοβόνται αὐτὴ τὴν ὥρα δὲν ξέρουν ὁμως τί ἄνεση νιώθεις τὴν ὥρα ποὺ μπορεῖς νὰ κοιμηθεῖς ἀφήνοντας καὶ τὶς θύρες καὶ τὰ παράθυρα τοῦ σπιτιοῦ σου τέντα. Ποιὸς στοχάζεται, ἀπὸ πρὶν, πὼς κανένας δὲν μπαίνει σ' ὀρθάνοιχτο σπιτί καὶ πὼς τὸν θησανρὸ δὲν τὸν ἀφήνουν ἐκτεθειμένο; Θὰ πεῖς: ἡ ψυχὴ; Παιδί μου, αὐτὴ δὲν μᾶς ἀνήκει κι' ὅ,τι δὲν μᾶς ἀνήκει δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ μᾶς τὸ ἀφαιρέσει. Ἀπλὰ τὴν φιλοξενούμε τὴν ψυχὴ κι' οὔτε μποροῦμε νὰ ξέρουμε τὸ πότε θὰ φύγει, οὔτε κι' ἔχουμε τὴ δύναμη νὰ ρωτᾶμε ποῦ θὰ πάει...Κάπου πηγαίνει: στὸν ἀέρα, στὸ χῶμα, στὸ νερὸ... Κανεὶς δὲ θέλει νὰ μάθει ποῦ πηγαίνει κάτι ποὺ δὲν εἶναι δικό του...

Νιώθω γαλήνη μέσα μου—νιώθω γαλήνη σ' ὥρα ποὺ ὅλα εἶναι γαλήνια γύρω μου. Εἶναι ὥραιο νὰ μοιάζει σχεδία ριγμένη καταμεσὶς στὸν πόντο—εἶναι ὥραιο νὰ μὴ δίνει σημασία γιὰ τὸ ποῦ τὴν πάει τὸ κῆμα, ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ πιθανὸ τῆς κομμάτιασμα. Ἐξῆσα τὸ τελευταῖο τῇ μέρᾳ ποὺ ἡ θύελλα τσά-

κισε τὴ δική μου ἔξω ἀπ' τὸ νησί τῶν Φαιάκων, οἰχροντάς με γιὰ στερενὴ φορὰ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἀνταριασμένης θάλασσας...

—Παιδί μου! μοῦλεγε συχνὰ ὁ προπάππος σου Αὐτόλυκος, οἱ Θεοὶ θυμώνουν σὰ μικρὰ παιδιὰ ὅταν τοὺς χαλᾶς τὰ σχέδια—αὐτὴ τὴν ὥρα οὔτε ξέρουν γιατί σὲ κυνηγοῦν. Μὰ κι' ὅταν σοῦ φαίνονται χρήσιμοι πάλι ἡ ἄγνοια τοὺς μαστίζει. Τὸ σφᾶλμα δὲν εἶναι δικό τους—εἶναι δικό μας. Γιατὶ ἡμεῖς τοὺς πλάσαμε σύμφωνα μὲ τὰ μέτρα μας...

Στὸν Αὐτόλυκο χρωστάω τὴ γνώση γιὰ τὸ πὼς σκαρώσαμε τὸ μῦθο γιὰ κείνους ποὺ δὲν ἀντέχουν καὶ τὴν ἀλήθεια γι' αὐτοὺς ποὺ μποροῦν νὰ σηκώσουν τὸ βάρος τῆς—γιατὶ ἡ ἀλήθεια μοιάζει μὲ θάνατο. Μόνο ὅποιος πεθάνει κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ζεῖ. Αὐτὸς μ' ἔμαθε πὼς ὅ,τι κυνηγάμε ἔξω ἀπὸ τὰ μέτρα μας εἶναι ἡ εὐθύνη μας, πὼς μὲ κανέναν δὲ μποροῦμε νὰ τὴν μοιράσουμε καὶ πὼς γιὰ νὰ ζήσουμε τὴν ἀλήθεια πρέπει νὰ τὴν ἐρωτευθοῦμε, ὅπως (κατὰ τὸν προπάππο σου Ἀρχαῖσιο) καὶ τὸν θάνατο...

Ποτὲ δὲν φοβήθηκα τὴν ἀλήθεια—πάντα τὴν ἔφερνα μέσα μου καὶ ρόλο δὲν ἔπαιζε τὸ πὼς ἄλλοι τὴν παραδέχονταν χωρὶς καὶ νὰ τὸ ἀποδεικνύουν. Γιὰ νὰ τὴν ἀποδείξεις πρέπει νὰχεῖς ἐρωτευθεῖ τὸν ἄνθρωπο, πρέπει νὰ θέλεις τὸ καλὸ του, πρέπει νὰ πασχίζεις γι' αὐτὸν κι' ἄς συντρίβεται. Ἄλλωστε ποτὲ δὲν πρέπει νὰ εἶσαι σίγουρος γιὰ τὸ ἂν σώσεις τὸν ἄνθρωπο ζωντανὸς ἢ πεθαμένους. Θὰ τὸν σώσεις ὅπως δῆποτε—φτάνει νὰ τὸ ἐπιθυμεῖς, φτάνει νὰ τὸ ζεῖς μ' ὅλο σου τὸ εἶναι...

Ἰσως ποῦν, αὐριο, πὼς ἡ ἐπιστροφή μου στὴν Ἰθάκη ὀφείλονταν στὴν παρέμβαση τῶν θεῶν—παιδί μου θάταν μικροὶ οἱ θεοὶ ἂν καταπιάνονταν μ' αὐτὰ τὰ μικρὰ πράγματα. Κι' ἕνας θεὸς δὲν ξεπέφτει γιὰ λόγους μιᾶς κάποιας σκοπιμότητος. Οἱ θεοὶ εἶναι ἀγαθοὶ κι' εἶναι δική μας ὑπόθεση νὰ τοὺς θωροῦμε ὅταν μᾶς συμφέρει καλοὺς κι' ὅταν δὲν μᾶς πηγαίνει κακοὺς... Οὔτε ἡ κακία τῶν θεῶν μὲ κράτησε μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἰθάκη, οὔτε ἡ καλωσύνη τους μὲ γύρισε σ' αὐτήν. Γύρισα ὅταν ἡ Καλυψὼ βαρέθηκε νὰ μὲ παρακαλᾷ νὰ μείνω, ὅταν κατάλαβε, πὼς ἡ Ἰθάκη ἀντιπροσώπευε γιὰ μένα τὸ πᾶν καὶ πὼς ρόλο δὲν ἔπαιζε τὸ ἂν δὲν θᾶνωθα τίποτα ὅταν ξαναπατοῦσα τὰ χῶματά της. Κι' ὁμως ἂν μὲ ρωτήσουν τώρα «Θεὸς νὰ ξαναγυρίσεις στὴν Ἰθάκη;» θ' ἀπαντοῦσα ὅπως ἀπαντάει αὐτὸς ποὺ πλούτισε γιὰ τὸ καλὸν ποὺ γεννήθηκε—στὴν Ἰθάκη δὲ θὰ ξαναγυρίσω ὅχι γιατί μετὰ ἀπ' ὅσα εἶδα μοιάζει μικρὸ κομμάτι γῆς, ἀλλὰ γιατί ἡ ἐπιστροφή σ' αὐτὴν δὲν ἔχει πλέον νόημα.

... "Όταν αὐτὸ ἀποκαλυφθεῖ, τὸ ἐνδιαφέρον σταματάει.

Κι' ἡ ἀποκάλυψη ἄρχισε ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ Καλυψὼ μὲ βοήθησε νὰ φτιάξω τὴ σχεδιά καὶ νὰ τὴν γεμίσω μὲ τ' ἀπαραίτητα τοῦ ταξιδιοῦ. Γνωρίζαμε κι' οἱ δυὸ πὼς δὲν θὰ ξαναβλεπόμεσθε— κανένας ὅμως δὲν ἔδειξε τίποτα: οὔτε τὴν ὥρα τοῦ ἀποχωρισμοῦ. "Όταν βρίσκεσαι κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ μηδέν, μόνο ἡ ἀξιοπρέπεια κι' ἡ ψυχραιμία σὲ σώζει... Μπορεῖ νὰ κλαψε, ὅταν ἔμεινε μόνη— κρίνω ἐξ ἰδίων τὰ ἀλλότρια. Γιατὶ ἐγώ, καθὼς τὴν ἔβλεπα νὰ στέκεται στὴν ἀκρογυαλιὰ (καὶ νὰ παρατηρεῖ τὴ σχεδιά ποὺ ἀπομακρύνονταν) ἴδιο ἄγαλμα, δάκρυσα...

Θυμάμαι, πὼς ταξιδεύοντας, ἔσερνα ἐδῶ κι' ἐκεῖ τὸ νοῦ μου γιὰ νὰ μένω ξάγρυπνος— κοιτοῦσα τὴν Πούλια, τὸ Βοδοξευγὰ (ποὺ ἄργει νὰ βασιλέψει) καὶ τὴν Ἀμαξα (ποὺ Ἀρκούδα ὁ λαὸς τὴν λέει)— αὐτὴ ὅπως ξέρεις κοιτάζει τὸν Ὠρίωνα καὶ ποτὲ στὴ θάλασσα δὲ λούζεται. Τὴν εἶχα, καθὼς ἀρμένιζα, ὅπως μοῦχε πεῖ ἡ Καλυψὼ, ἀριστερά...

Κρίνω τὸ τωρινὸ ταξίδι μὲ κείνο— τὴν ὥρα δὲ βλέπω, ὅπως τότε, στὸ βάθος τὰ δασωμένα βουνὰ τοῦ νησιοῦ τῶν Φαιάκων νὰ φαντάζονται ὡς ἀσπίδα μέσα στὸ ἀχνὸ πέλαγος. Τώρα δὲν βρίσκομαι κοντὰ σ' αὐτὸ κι' ἀπὸ τὴν Ὠρυγία μακρυνὰ δεκαοχτὼ μέρες. Οὔτε φαντάζει πέρα, στὰ βουνὰ τῆς χώρας τῶν Σολύμων, σύννεφο, ποὺ φρόβος ὑπάρχει νὰ μεγαλώσει, νὰ σκεπάσει γῆ καὶ πέλαγος, νὰ γίνεи καλεστὴς τῆς Νύχτας καὶ διώχτης τῆς Μέρας, σύντροφος τοῦ αἰθερογέννητου Βοριὰ καὶ κυνηγὸς τοῦ Σορόκου, τοῦ Νοτιά, τοῦ δυνατοῦ Πουνέντε... Τώρα γερὰ πατῶ πάνω στὸ πλοῖο καὶ δὲν κινδυνεύω νὰ βρεθῶ ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἀνταριασμένης θάλασσας.

Τότε ἔτσι ὅλα ἐγιναν, γι' αὐτό, καθὼς βυθιζόμουν μέσα στὰ μαῦρα νερά, περάσαν ἀπ' τ' αὐτιά μου τὰ λόγια τοῦ Νέστορα: —"Οδυσσεά, ὁ πόλεμος θὰ τελειώσει—τὰ βάσανα αὐτῶν ποὺ τὸν ἀνάβουν δὲν τελειώνουν ποτέ!

... Ἀναλογίζομαι πὼς ἔφτασα στὴν ἀκτὴ— κύμα μὲ πέταξε στὰ βράχια τῆς, ποὺ θὰ μὲ κοιμάτιαζαν ἂν δὲν κρατιώμουν πάνω τους γερά; Βόγγαγα ὡς νὰ περάσει; Τὸ ἴδιο μὲ ξανάρριξε στ' ἀνταριασμένο πέλαγος καὶ μὲ ξαναπέταξε στὴν ἀκτὴ; "Όταν ξύπνησα βρίσκομαι χωμένος κάτω ἀπὸ σὺνδεντρο, προφυλαγμένο ἀπὸ ριπὲς ἀνέμου, ἀπὸ ἥλιον ἀχτίδες καὶ σταγόνες βροχῆς— γιὰ σκέπασμα εἶχα ἓνα σωρὸ ξερὰ φύλλα. Εἴταν τόσα ὥστε μπορούσαν νὰ σκεπάσουν ἄνετα τρεῖς ἀνθρώπους, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν τοὺς φτάνει τὸ φαρμακερὸ κεντρὶ τοῦ χειμωνιάτικου κρούου...

Εἶπα «ξύπνησα»—στὴν πραγματικότητα μὲ ξύπνησαν τραν-

ταχτὶ λόγια κοριτσιῶν. Εἴταν ἡ Ναυσικᾶ τοῦ Ἀλκίνοου μὲ τίς θεραπαινίδες τῆς—μοῦ τῶπε ἡ ἴδια καθὼς μάταια προσπαθοῦσα νὰ κρύψω τὴ γύμνια μου μ' ἓνα κλαδί ἐλιάς.

Φυσικὰ αὐτὰ ἀνήκουν στὸ παρελθόν— κι' ὅμως τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν εἶναι μέσα μου. Πὼς θὰ ξεκαθαρίσω ἂν ἐγιναν καὶ τὰ ζῶ ἢ ἂν θὰ γίνουν καὶ τὰ ὄνειρεύομαι; Εἶχε δίκιο ὁ Παλαμήδης ὅταν ἔλεγε, πὼς κανένας δὲν ξέρει ἂν εἶναι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ρωτοῦν ἢ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀπαντᾶνε, μιὰ καὶ κανεὶς δὲ ρωτᾷ καὶ δὲν ἀπαντᾷ ταυτόχρονα... Θὰ θυμᾶμαι τὸ φοβερὸ λόγο του τὴ μέρα ποὺ τὸν καταδικάσαμε.

—Ἀχαιοί, ἡ καταδίκη μου δὲν πρόκειται νὰ λύσει τὰ ἐρωτήματά σας—αὐτὰ γιὰ καιρὸ θὰ μείνουν ἀναπάντητα, γιατί ἐκεῖνοι ποὺ θ' ἀπαντήσουν σ' αὐτὰ δὲν ἔχουν, ἀκόμα, γεννηθεῖ...

Τότε γέλασα, κυριώτερα ὅταν ὁ Παλαμήδης στράφηκε σὲ μένα καὶ εἶπε:

—Μὴ γελᾷς γιὰ τοῦ Λαέρτη, ποὺ καὶ μπάσταρδο τοῦ Σίσυφου σὲ λένε—μᾶθε πὼς ἡ ἀπάντηση πάντα ἀργὰ φτάνει...

Εἶχε δίκιο—τὸ βλέπω τώρα, καθὼς κοιτάζω τὰ νερὰ τοῦ πόντου. Πόντος εἶναι τὸ παρελθὸν μας—ὅσο βυθιζόμαστε σ' αὐτὸ τέρμα δὲ βρίσκουμε. Γιατὶ πέρα ἀπὸ τὸ δικό μας, μέσα μας φέρονουμε καὶ ἐκεῖνο τῶν ἀνθρώπων ποὺ μᾶς ἔφεραν στὸ φῶς καὶ τῶν ἄλλων, ποὺ δὲ γνωρίσαμε... Μὰ δὲν τὸ φοβᾶμαι—γιατὶ νωρὶς ἔμαθα ἀπὸ τὸν Ἀρκείσιο, πὼς ἡ ψυχὴ ποὺ τὸ ἐκφράζει γεννιέται γερασμένη μέσα στὸ σῶμα καὶ πὼς γιὰ νὰ τὸ μάθει πρέπει νὰ ξαναγιώσει σ' ὅρα ποὺ τὸ σῶμα γερνᾷ. Ἀλλοιῶς δὲ θὰ μπορούσα, μέσα στὸ χάος τῆς μεταπολεμικῆς ζωῆς ν' ἀναζητᾶω ἓνα χτέν, μοιάζοντας ὡς αὐτὸν ποὺ

ἴεμενος καὶ καπνὸν ἀποθρόσκοντα νοῆσαι
ἥς γαίης θανέειν ἱμεῖρεται...

Αὐτὴ ἡ ἀναζήτηση σταμάτησε—μὲ βασάνισε ὅσο τὸ χτέν δὲ γινόταν σήμερα. Μὴ σοῦ φανεῖ παράξενο τὸ πὼς τὸ σήμερα, τώρα, μ' ἀφήνει ἀδιάφορο, τὸ πὼς τὸ χτέν δὲν μὲ καλεῖ κοντὰ του καὶ πὼς δὲν δίνω σημασία στὴν προείσπραξη τῆς ἀθανασίας μου. Πολλὰ θὰ κερδίσεις ἂν δὲν βασίξεις στὴν τελευταία. Στὸ λέω ἐγὼ ὡς ἄνθρωπος ποὺ

πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνων.

... Πολλοὶ θὰ ξεκινήσουν ἀπὸ δῶ γιὰ νὰ γράψουν τὴν ἱστορία μου—παιδί μου μὴν τοὺς πιστέψεις! Καθένας τὴν ἱστο-

ρία του γράφει κι' ἄς λέει πὼς τοῦ ἄλλου τὴν ἱστορία φέρνει στὸ φῶς.

Κατηφορίζει ἡ Νύχτα - σ' ἄλλους θὰ φέρεי "Ονειρο καὶ σ' ἄλλους Ἐφιάλη. Σὲ λίγο ἡ Σελήνη θὰ σμίξει μὲ τὸν Ἐνδυμίωνα, στὴ σπηλιά του. Τὸν κρατᾷ κοιμισμένο - ἔτσι αὐτὸς δὲν γερνᾷ, μένει νέος κι' αὐτὴ χαίρεται τὸν ἔρωτά του. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο δικαιολογεῖ ὁ λαὸς αὐτοὺς ποὺ ἐρωτεύονται μὲ κλειστὰ μάτια...

... Γέμισε ἄστρο αὐτὸ οὐρανὸς - πενήντα χρόνια τὰ βλέπω, κι' ὅμως θαρρῶ πὼς εἶναι πρώτη φορά. Πενήντα χρόνια μέσα στὴν αἰωνιότητα δὲν εἶναι πολλά, μὰ δὲν εἶναι καὶ τίποτα. Ὡστόσο ὅταν φτιάσεις σ' αὐτὰ δὲν πολλαπλασιάζεις, οὔτε προσθέτεις: ἀφαιρεῖς. Ἔτσι σιγὰ-σιγὰ γυρίζεις στὸ Μῆδεν, μὰ κι' ἀπ' αὐτὸ προῆλθες. Φτάνει νὰ μὴ φοβηθεῖς - τὴν ἀπαντοχί σου, πρέπει νὰ τὸ γνωρίζεις, δὲν τὴν μετρᾷ ὁ πολλαπλασιασμός, οὔτε ἡ διαίρεση. Τὴν μετρᾷ ἡ ἀφαίρεση. Τὸ βλέπεις ὅταν γνωρίζεις καὶ πάθεις πολλά,

ἀρνύμενος ἦν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἐταίρων.
ἀλλ' οὐδ' ὥς ἐταίρους ἐρρύσατο ἰεμένος περ.
αὐτῶν γὰρ σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσιν ὄλοντο
νήπιοι...

... Ὅταν εἶδα (στὰ 1224) τὸ φῶς πέθανε ὁ Σίσυφος τῆς Κορίνθου, ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ γιὸς του ὁ Γλαῦκος, ἡ Μήδεια σκότωσε τὸν Πελία τῆς Ἰωλκοῦ καὶ κατέφυγε μὲ τὸν Ἰάσονα στὴν Αὐλὴ τῆς Κορίνθου, σ' ὥρα ποὺ ὁ Γλαῦκος σκοτώνονταν στοὺς ἐπικηδεῖους ἀγῶνες πρὸς τιμὴ τοῦ Πελία καὶ τὸ θρόνο του τὸν ἔπαιρνε ὡς τοποτηρητὴς ὁ Ἀρχοντας Ἰαπότης - αὐτοῦ τὴν κόρη παντεύτηκε ὁ Ἰάσωνας καὶ ζήτησε ἀπ' τὴ Μήδεια νὰ φύγει ἀπ' τὴν Κόρινθο. Ἐκείνη ἀπὸ ἐκδίκηση δηλητηρίασε τὸν Ἰαπότη καὶ τὴν κόρη του κι' ἔφυγε στὴν Ἀθήνα, σ' ὥρα ποὺ οἱ Κορίνθιοι σκοτώναν τὰ παιδιὰ της. Ἐκλείνα (στὰ 1222) τὰ δύο ὅταν ἡ Μήδεια, ποῦχε γίνει γυναῖκα τοῦ Θησέα θέλησε νὰ σκοτώσει τὸ Δημοφῶντα γιὰ νὰ μείνει διάδοχος τοῦ θρόνου ὁ γιὸς της ἀπὸ τὸν Θησέα Μῆδος. Πατοῦσα τὰ τρία (στὰ 1221) ὅταν ὁ Μενεσθέας (γιὸς τοῦ Πετεῶ, ἑγγονος τοῦ Ὀρνέα, ἀπόγονος τοῦ Ἐρεχθέα Β') ἐκθρόνισε τὸν Θησέα, ποὺ στέλνοντας τὰ παιδιὰ του Ἀκάμαντα (ἀπὸ τὴν Ἀριάδνη) καὶ Δημοφῶντα (ἀπ' τὴ Φαῖδρα) στὴν Αὐλὴ τοῦ Ἀβαντα τῆς Εὐβοίας, κατέφυγε στὴ Σκῦρο κι' εὗρισκε τὸ θάνατο ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Λυκομήδη, φίλου τοῦ Μενεσθέα...

Γνώρισα στὶς Μυκῆνες τὸν Μενεσθέα - εἶταν δαιμόνιος ἄνθρωπος, γιατί, ὅπως λένε τὰ «Χρονικά» μας «...τούς τε δυνατοὺς συνέστη καὶ παρῶν, πάσαι βαρυνόμενοι τὸν Θησέα...τούς τε πολλοὺς διατάραττε καὶ διέβαλλεν ὡς ὄναρ ἐλευθερίας ὁρῶντας, ἔργῳ δὲ ἀποστερημένους πατρίδων καὶ βωμῶν...».

Στὸν πόλεμο ὁ Μενεσθέας ὁδήγησε τὶς πενήντα ἀττικὲς νῆες - σ' αὐτὸν πῆραν μέρος καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Θησέα. Μαζί τους εἶταν κι' ὁ Ἐλεφίνωρ (γιὸς τοῦ Χαλκῶδοντα καὶ τῆς Μελανίπης, κι' ἑγγονος τοῦ Ἀβαντα, ποὺ τὸν σκότωσε ἄθελα). Εἶχαμε γίνει φίλοι στὴν Αὐλὴ τοῦ Τυνδάρεω, ὅταν (στὰ 1206) βρισκόμαστε ἐκεῖ σὰν ὑποψήφιοι μνηστήρες τῆς Ἑλένης...

Λάμπει ψηλὰ ὁ Ἑσπερος καὶ δίπλα του οἱ Διάσκουροι - αὐτοὶ μὲ συντρόφευαν ὅταν ἐγύριζα στὴν Ἰθάκη... Ἡ Ἰθάκη - πρὶν τὴν κυνηγαῦσα - τώρα αὐτὴ θὰ μὲ κυνηγᾷ. Τὴν ἀλλαγὴ λίγοι θὰ τὴν καταλάβουν. Τόσο τὸ καλύτερο - θὰ περνῶ ἀνάμεσά τους χωρὶς νὰ προκαλῶ τὴν περιέργεια. Ἀλλωστε ποῖς θὰ ρωτήσει πόσο μοῦ στοίχισε αὐτὴ ἡ ἐπιστροφή... Κι' ὅμως δὲ μετανοῶ. Μᾶθε πὼς γιὰ νὰ ἐπιστρέψω σ' αὐτὴν χάνεις, πὼς γιὰ νὰ πατήσεις τὸ ἔδαφος τῆς πολλὰ περιττὰ πετᾷς. Μόνο ἔτσι δὲν σ' ἐνοχλεῖ τὸ τραγούδι τῶν ναυτῶν, ποὺ λίγο πρὶν δὲν μιλοῦσαν. Πρέπει νὰ ζήσεις πολὺ γιὰ νὰ καταλάβεις πότε ξεδένεσαι ἀπ' τὴ στεριά καὶ πότε σαγηνεύσαι ἀπ' τὴ θάλασσα. Πρέπει νὰ πονέσεις χάνοντας, νὰ νιώσεις μέσα σου τὸ θάνατο, ποὺ λίγο πρὶν εἶταν ζωὴ, γιὰ νὰ συλλάβεις πότε τὸ τραγούδι τοῦ ναυτῆ εἶναι ἄδολο, πότε δὲν μοιάζει μὲ τὸ τραγούδι τῶν Σειρήνων... Οἱ Σειρήνες - τρόμος γιὰ τοὺς ναυτὲς μου, τίποτε γιὰ μένα. Δύσκολο νὰ τὸ προσπερνᾷς χωρὶς νὰ δένεσαι στὸ κατάρτι τοῦ πλοίου, χωρὶς νὰ βουλώνεις τὸν ναυτὸν σου τ' αὐτιά. Γιατὶ δὲν κινδυνεύεις ἐσθ' - αὐτοὶ κινδυνεύουν. Ποῖς τοὺς λέει πὼς Σειρήνες δὲν ὑπάρχουν, πὼς αὐτὲς δὲν εἶναι παρὰ οἱ ἐπιθυμίες ποὺ φέρνουν μέσα τους, ἐπιθυμίες ποὺ στὸ διάβα τοῦ καιροῦ ἔχουν γίνει ὁ ἄλλος ἐαυτὸς τους; Αὐτὲς τὶς Σειρήνες νὰ φοβάσαι παιδί μου - δὲ θὰ σε παρασύρουν ἀν' δὲν τις ἔχεις ἐρωτευθεῖ. Ἀξίζει τὸ νὰ ἐρωτεύεσαι - πρέπει ὅμως νὰ μὴ γίνεσαι δούλος τοῦ ἀντικειμένου. Καὶ δὲν γίνεσαι μόνο ὅταν ξέρεις πὼς ἡ ἐξουτέτηση τῶν ἐπιθυμιῶν σου σ' ὁδηγεῖ, χάρι τοῦ ἐπιμέρους, στὴν ἀπώλεια τοῦ ὅλου. Τραγουδοῦν οἱ ναυτὲς γιὰ τὸ λιμάνι ποὺ φαντάζει στὸ βάθος - ἄλλοτε κάθε λιμάνι σήμαινε ὁλοένα καὶ πλησίασμα στὸ λιμάνι τῆς Ἰθάκης. Τώρα κάθε λιμάνι θ' ἀπομακρύνει τὴν Ἰθάκη ἀπὸ μένα. Ὅταν μιὰ ἀπλὴ ἀνάπαυλα -

αὐτὴ θὰ κρατᾷ ὅσο νὰ πέσει ἡ ἄγκυρα, ὅσο νὰ γίνη ἡ ἀποβίβαση κι' ἐπιβίβαση σ' ἓνα ἄλλο πλοιο...

Ὅταν μ' ἀποχαιρετοῦσε ὁ Πολύξενος, παραξενεύτηκε πού μ' ἄκουσε νὰ λέω πὼς θὰ ξανοιχτῶ στὸ ἄγνωστο... Αὐτὸ τὸ ἄγνωστο τρομάζει τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὸ θέλουν νὰ περιορίσουν ὅταν ζητοῦν νὰ μάθουν ὅλο καὶ περισσότερα. Λέγε τους ἀπ' αὐτὸ μόνο ὅ,τι ἔχουν ἀνάγκη—τὸ περισσότερο τοὺς ἀφαιρεῖ τὴ δυνατότητα νὰ φτιάξουν τὸ παραμῦθι τους. Ἄλλωστε ἀπ' αὐτὸ γεννιῶνται, γι' αὐτὸ ζοῦν καὶ μ' αὐτὸ πεθαίνουν. Τοὺς πᾶν περισσότερο τὸ παραμῦθι ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Καὶ μὴν πρὶς πὼς θέλουν νὰ μάθουν τὴν τελευταία. Αὐτὴ καίει στὴν πραγματικότητα. Οἱ λίγοι τὸ ξέρουν—οἱ πολλοὶ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ τὸ μάθουν. Ποιὸς θέλησε νὰ μάθει πὼς ὁ Ἀγαμέμνωνας ἔπεισε τοὺς Μυκηναίους νὰ πάρουν μέρος στὸν πόλεμο μὲ πρόφαση κι' ἀγανάκτηση τῆ θυσιά... τῆς Ἰφιγένειας; Ποιὸς ρώτησε γιατί πνίγηκε ἡ Ἑλλή; Ποιὸς στάθηκε ἱκανὸς νὰ ρωτήσει ἂν ὁ πραγματικὸς λόγος γιὰ τὸν πόλεμο εἶταν ἡ ἀρπαγὴ τῆς Ἑλένης; Ἄν ρωτοῦσε θὰ μάθαινε πὼς αὐτοὶ πὺν κυβερνοῦν ἀκολουθοῦν τὸ αἰσθημὰ τους στηριζόμενοι στὸ συναίσθημα αὐτῶν πὺν τοὺς κρατοῦν στὴν ἐξουσία. Ἄν ρωτοῦσε κανεὶς θὰ μάθαινε πὼς ἄλλη εἶναι ἡ αἰτία πὺν κινεῖ τὰ πράγματα σὲ σύγκρουση ἀπὸ ἐκείνη πὺν δείχνουμε, πὼς ὅλα ἔχουν σκοπὸ τὴν ἐπιβίωση καὶ μάλιστα σ' ὦρα πὺν αὐτὴ γίνεται εἰς βάρος τρίτων. Στὴ ζωὴ σημασία δὲν ἔχει τὸ μέσον, ἀλλὰ ὁ ἀπώτερος σκοπός. Θὰ πεῖ κανένας πὼς ἡ Τροία δὲν εἶταν ἔρημη, πὼς ἔσφυζε ἀπὸ ζωὴ, πὼς εἶταν μιὰ προέκταση τοῦ κόσμου μας, πὼς ἔδειχνε αὐτὸ πὺν εἶταν καὶ πὼς ἐμεῖς σκεπάζαμε αὐτὸ πὺν εἴμαστε; Νᾶσαι βέβαιος πὼς στὰ χρόνια πὺν θ' ἀκολουθήσουν τ' ὄνομά της θὰ προκαλεῖ ντροπὴ—αὐτὴ ἄρχισε (στὰ 1265) μὲ τὴν ἀφιξὴ στὴν Κολχίδα τοῦ Φροῖξου. Εἶναι ἡ ντροπὴ πὺν ἔφερε κοντὰ τὸ μῦθο μὲ τὸ παραμῦθι. Αὐτὴ τὴν ἀπόσταση δὲν τὴν καταργεῖ ὁ ἄνθρωπος—ἂν τὴν καταργοῦσε θὰ περιορίζε τὸ θάνατο. Ὁ θάνατος ὅμως σώζει αὐτοὺς πὺν ξέρουν νὰ τὸν ἐνμεταλλεύονται... Κι' ἡ ἐποχὴ μου τὸν ἐνμεταλλεύτηκε πολὺ. Αὐτὸ τὸ ξέρω καλά. Γιατὶ στάθηκε γνήσιο παιδί της, σ' ὦρα πὺν γιὰ νὰ βρεῖ τὴν ἐκφρασὴ της πάλευε μὲ τὸν ἑαυτὸ της καὶ μὲ τοὺς ἄλλους... Δὲν ξέρω τί θὰ πρὶς ἐσὺ γι' αὐτὴν—ἐγὼ ὅμως εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ πῶ πὼς εἶταν μεγάλη ὄχι γιατί ἔφερε εἰς πέρας ἓναν πόλεμο, ἀλλὰ γιατί δὲν ἐνίσχυσε ντροπὴ γι' αὐτόν. Ἄν τὴν σώσει κάτι, αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ πίστις της—στὸν πόλεμο τὴν κίνησε ἡ ἀνάγκη νὰ σταθεῖ. Καὶ ρόλο δὲν παίζει τὸ πόσο στοίχισε... Μπροστὰ στὴ

νίκη, ποιὸς σκέφτεται τὸ χάος πὺν θ' ἀκολουθήσει... Κι' αὐτὸ ἐκφράζει σήμερα τὴ χώρα μας. Αὐτὴ καιρὸ θὰ κάνει γιὰ νὰ βρεῖ τὸν ἑαυτὸ της. Θὰ τὸν βρεῖ μόνον ὅταν ἐξαφανιστοῦν αὐτοὶ πὺν τὸ προπαρσκεύασαν. Ἐσὺ, πὺν σήμερα ἔχεις στὰ χέρια σου τὴν ἐξουσία, εἶμαι βέβαιος πὼς θὰ ἐπωφεληθεῖς. Γι' αὐτὸ θὰ σοῦ χαρίσω τ' ἀπομνημονεύματά μου. Ἄλλωστε ἀξίζει αὐτὴν τὴν τιμὴ, σήμερα, σήμερα πὺν μπορῶ νὰ σὲ νιώθω πραγματικὸ παιδί μου κι' ὄχι τὸν καιρὸ πὺν σ' ἐσπείρα. Μὴ σοῦ φανεῖ παράξενο αὐτὸ. Σήμερα σὲ νοιώθω πραγματικὸ μου παιδί, γιατί σ' ἀνακάλυψα, μετὰ ἀπὸ εἴκοσι χρόνια ἀναζήτησης. Ἄν σ' αὐτὰ τὰ χρόνια εἶμουν δίπλα σου δὲ θάνωθα ὅ,τι νιώθω αὐτὴ τὴ στιγμή. Γιατὶ δικό μας δὲν εἶναι τὸ παιδί πὺν σπαιρνοῦμε, ἀλλὰ τὸ παιδί πὺν στὰ μάτια του ἀνακαλύπτουμε, κάποτε, τὸν ἑαυτὸ μας. Κι' ἄλλοιῶς δὲ γίνεται—τὸ παιδί πὺν σπαιρνοῦμε εἶναι ἀπόρροια πάθους καὶ πόθου, εἶναι κάτι πὺν ἔρχεται ὅταν τὸ πάθος τελειώσει, ὅταν ὁ πόθος ἱκανοποιηθεῖ. Λιγότερη ἔνταση τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου φέρνει κάτι ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο πὺν περιμένουμε. Κανεὶς δὲν εἶναι σίγουρος γι' αὐτὸ πὺν θὰ βρεῖ, ὅταν σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ κανεὶς δὲν πέφτει σ' αὐτὸ μὲ τὴ σκέψη νὰ φέρει στὸν κόσμο αὐτὸ πὺν θᾶναι τοῦ ἑαυτοῦ του συμπλήρωμα. Ἄν κείνη τὴν ὦρα σκεφτόμαστε τὴν εὐθύνη πὺν ἀναλαμβάνουμε ἀπέναντι τοῦ νέου ἀνθρώπου, μιὰ καὶ δὲ μποροῦμε οὔτε τὴν ἄρνηση οὔτε τὴν ἀποδοχὴ του νάχουμε, νᾶσαι βέβαιος πὼς ποτὲ δὲν θὰ φέραμε τὴ γυναῖκα δίπλα μας. Γι' αὐτὸ κι' ὅ,τι γεννοῦμε δὲ γίνεται στὴν οὐσία δικό μας—ἐξόβει σ' ὦρα πὺν θέλουμε νὰ εἶναι ὁ ἑαυτός μας. Τότε παραπονιόμαστε, γιατί δὲν περνᾷ ἀπὸ τὸ νοῦ μας πὼς ὁ ἄνθρωπος πὺν φτιάξαμε εἶναι ὁ ἑαυτός του, πὺν θὰ τὸν ἀναζητήσει μέσα στὸν χρόνον κι' ὄχι ὁ ἑαυτός μας, πὺν τὸν ἔχουμε ἐντοπίσει ἀπὸ καιρὸ, ἂν δὲν τὸν φοβόμαστε.

... Γιὰ σένα θὰ γράψω αὐτὸ πὺν θὰ διαβάσεις—θὰ λάβεις τὰ χειρόγραφα μου ὅταν τελειώσουν. Κάποιο λιμάνι θὰ βρεθεῖ γιὰ νὰ σοῦ σταλοῦν. Εἶμαι εὐλακρὴς αὐτὲς τίς ὥρες: θὰ γράψω τὴν ἀλήθεια κι' ὥς ἔχω πὼς οἱ ἄνθρωποι θὰ φτιάξουν γιὰ μένα τὸ δικό τους παραμῦθι. Προτιμῶ αὐτὴ τὴ λύση γιὰ νὰ μπορέσω νὰ ζήσω τὰ ὑπόλοιπα χρόνια τῆς ζωῆς μου μὲ συντροφιά τὸν ἴσκιό μου.

... Νὰ περπατᾷς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ μὴν ξέρουν αὐτοὶ ποιὸς εἶσαι, νὰ μὴν σ' ἐνοχλοῦν μ' ἀδιάκριτες ἐρωτήσεις, νὰ τοὺς ἀκούς νὰ μιλοῦν γιὰ σένα σ' ὦρα πὺν ἄγνοοῦν πὼς τοὺς ἀκούς εἶναι ὠραῖο—δὲν ἀξίζει νὰ φέρνεις τὸν ἄλλον

σὲ δύσκολη θέση ἀποκαλύπτοντάς του ποιὸς εἶσαι, ὅταν μιᾷ γιὰ σένα. Τοῦ στερεῖς τὴν ἱκανοποίηση νὰ λέει ψέμματα, κυριώτερα τὸν ὑποχρεώνει νὰ καταλάβει, πὼς αὐτὰ δὲν ἔχουν ἀξία. Ἔζησα κάτι τέτοιο στὴν Αὐλὴ τοῦ Ἀλκίνοου, ὅταν ἀποκάλυψε στὸν Εὐρύαλο, πόσο ἐπιτόλαια σκεφτόταν. Γιατὶ ὡς ἐκείνη τὴν ὥρα μιλοῦσε γιὰ μένα χωρὶς νὰ ξέρει ποιὸς εἶμαι.

Παιδί μου, νὰ μὴν ἐμποδίζεις, μὲ τὴν παρουσία σου, τοὺς ἀνθρώπους νὰ λένε αὐτὸ ποὺ πιστεύουν γιὰ σένα. Ἄν τοὺς ἐμποδίσεις ἢ εὐθύνη εἶναι δική σου καὶ αὐτὴν μὲ κανένα δὲ μπορεῖς νὰ τὴν μοιράσεις.

... Ἄσε τοὺς ὑπηκόους σου νὰ καταλάβουν ποιὸς εἶσαι καὶ ποτὲ νὰ μὴν πιστέψεις, πὼς ἂν τοὺς κρυφτεῖς δὲ θὰ βροῦν στὸ τέλος τὴν ἀλήθεια. Μπορεῖ ν' ἀγαποῦν τὸ παραμῦθι, ἀλλὰ τὴν ἀλήθεια τὴν ξέρουν καὶ τὴν χρησιμοποιοῦν τὴν ὥρα ποὺ πρέπει εἰς βάρος ἐκείνου ποὺ τὴν ξεχνάει.

Νὰ διαβάσεις αὐτὰ ποὺ θὰ γράψω—εἶναι ἀλήθεια. Μᾶθε νὰ μὴν τὴν φοβᾶσαι. Μόνο ἔτσι θὰ κερδίσεις κι' ὄχι ὅταν τὴν χρησιμοποιεῖς, ὅπως πολλοί, περιστασιακά, γιατί τοὺς πηγαίνει, ἔτσι, καλύτερα.

Ὁ πατέρας σου

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

(1174 π.Χ.) περὶ λύχνων ἀφά, Μεταγεινιῶνος δεκάτη φθίνοντος

9

ΝΙΚΟΣ ΧΟΥΔΙΑΡΑΣ

ΕΞΩΣΤΕΣ

α'

Οἱ ἀμαξηλάτες τῆς πρωϊνῆς περιπολίας
κουβαλοῦσαν τὴν ὕγρασία τῆς νύχτας
στὰ μαλλιά τους...

Οἱ εὐκάλυπτοι χαράζαν ἴσια τὴ χωματένια σάρκα
ποὺ ἔφτανε μέχοι τὰ κισκία τῶν ἐρημιτῶν
ποὺ κᾶναν κομπόδεμα
μαζεύοντας τ' ἀστέροια ποὺ πέφταν τὶς νύχτες...

...Εἶχε ξανθὰ μαλλιά.
«πόσες ὥρες θὰ κάνω νὰ βροῶ
τὸ μεσημέρι;» ρώτησε...

β'

Κόρη ποῦρθες ἀπ' τὶς γλαυκῆς
νύχτες τῶν ἀστεριῶν,
τί ψάχνεις νὰ βοῆς στὰ στεγνὰ χωράφια
ποὺ τὰ καίει ὁ ἥλιος τῆς ἐποχῆς
χωρὶς ὄνειρα;

...Ποῦ θὰ στηλώσεις τὴ διάφανη ράχη σου,
τώρα ποὺ χάσκουν μπροστὰ
ἀπ' τὸ φλοῖσβο τῆς σιωπῆς,
οἱ θωπεῖες μιᾶς ἐκτασης καυτῆς;..

...Δὲν θὰ βρεῖς ἄνοιγμα
νὰ περάσεις μέσ' ἀπ' τὰ μεσημεριάτικα
δάχτυλα,

θὰ μείνεις ἐδῶ, ἀνέρε, κόρη,
καρφωμένη στοὺς ἐξώστες
τῆς αἰώνιας προσμονῆς.

γ'

Πέρασε πάλι χθὲς
πατώντας στὶς ἐπουλώσεις
τῆς προηγουμένης ἐποχῆς...

—Σταμάτησε ἐξῶ ἀπ' τὶς πόρτες,
καὶ σκόρπισε φωτιὲς
στὰ νεογέννητα κορμιά μας.

...Όταν ξυπνήσαμε
είχε κλειστεί τὸ πέρασμά του,
στοῦ ρολογιοῦ τὸ χτύπο.
—Μετρήσαμε τὴ φυγὴ του
 μὲ σιωπές,
πληρώσαμε τὴν ἀκίνησία μας
 μὲ στάχτες...

δ'

“Όταν σὲ ξυπνήσουν
οἱ λόγχοι τοῦ κατακτητῆ,
μὴν ψάξεις νὰ βρεῖς
 τὸν ἴσκιό σου μεσ’ τὰ σεντόνια...
...Τὸν ξέχασες ἔξω
 ἀπ’ τὰ τείχη.

ε'

Ἡ νύχτα,
δὲν μᾶς ρωτᾷ ποτὲ
γιατὶ κοιμόμαστε ὅταν ἔρχεται...

—...Εἴμαστε καλοπληρωτές...

στ'

Τί νὰ σοῦ γάνουν οἱ πληγές
ποὺ ἀνοίγουν οἱ πόρτες
 στὶς παλάμες μας...

Τί νὰ σοῦ ποῦν οἱ καλαμιῶνες
ποὺ μετροῦν τὸ πέρασμά σου
 μὲ καπνούς,

Σὺ εἶσαι ἓνα πουλὶ
ποὺ δρασκελάει τὴν κορυφογραμμὴ
 κουτσαίνοντας...

ζ'

...Χέρια φράζουν
 κίτρινα χωράφια,
δάχτυλα σπρώχνουν ρυάκια
 σὲ κοιλιές ποταμιῶν.
Μάτια ψηλαφίζουν ριπὲς ἀνέμων,
 ποὺ σταματοῦν
ἐκεῖ ποὺ ἀρχίζουν οἱ ἐπιθεομίδες
 τῶν νεκρῶν...

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΥΡΑΝΝΩΝ

Οἱ ἄλλοι ὅλοι δὲν ἐβγάσαν τσιμουδιά, σηκῶνε αἱ λοιπὸν ὁ Σωσικλῆς ἀπὸ τὴν Κόρινθο καὶ λέει: Ἀλήθεια θὰ πέσει ὁ οὐρανός, ἡ γῆ μετέωρη θὰ πάρεῖ τὴ θέσιν του, οἱ ἄνθρωποι θὰ γίνουν ὑδρόβια καὶ τὰ ψάρια θὰ μετοικήσουν σ' αὐτὰ σπύρια μας, ἀφοῦ ἐσεῖς, Σπαρτιάτες, μὲ τὴν κατὰλυση τῶν δημοκρατιῶν ποὺ ἐπιδιώκετε, τοιμάζετε τὴν ἐγκατάσσει τυραννῶν στὶς πόλεις· πράγμα ἀπὸ τὰ πιὸ μισητὰ καὶ ἄδικα στὸν κόσμον. Κι ἂν τὸ βρίσκετε αὐτὸ καλὸ, νὰ τυραννεύονται δηλ. οἱ ἄνθρωποι, κάνετε ἀρχὴ ἀπ' τὴ δικιά σας καὶ ἔπειτα νὰ ἐγκαταστήσετε τυραννίαν στὶς ἄλλες πόλεις. Τώρα ὅμως χωρὶς νὰ ἔχετε ἰδέαν τί ἐστὶ τυράννος καὶ παίρνοντας ὅλα τὰ μέτρα νὰ μὴ θρονησὲ κανένας τέτοιος στὴ Σπάρτη σας, τοὺς φορτῶνετε καὶ μὲ τὸ παραπάνω στὸν τραχηλὸ τῶν συμμάχων σας. Μὰ ἂν ξέρατε, ὅσο καλὰ τὸ ξέρουμε ἐμεῖς, τί πάει νὰ πεί τυραννία, θὰ εἴχατε καλύτερες ἀπόψεις γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἀπ' αὐτὲς πῦ ἔχετε τώρα. Ἀκούστε λοιπὸν ποῖα ἦταν ἡ πολιτικὴ καὶ κατὰστασις στὴν Κόρινθο, Σπαρτιάτες: εἴχαμε ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα καὶ αὐτοὶ ποὺ κράταγαν τὴν ἀρχὴ ὀνομάζονταν Βακχιάδες. Οἱ Βακχιάδες ἔκαναν πάντα γάμους μεταξύ τους. Σ' ἓνα ἀπ' αὐτοὺς ὅμως, τὸν Ἀμφίωνα, ἔχε νὰ γεννηθῇ μιὰ κόρη κουτσὴ· Λάβδα στ' ὄνομα. Ἐπειδὴ κανένας ἀπ' τοὺς Βακχιάδες δὲν ἤθελε τὴν κουτσή Λάβδα γιὰ γυναῖκα του, ἦν παντρεύεται ὁ Ἡετίωνας, ὁ γιὸς τοῦ Ἐχεκράτη ἀπὸ τὴν Πέτρα ποὺ σὰν ἀπόγονος τοῦ Καιέα, ἔφερε τὴν καταγωγὴν του κατ' εὐθείαν ἀπ' τοὺς Λαπίθας· ἀλλ' ὅμως οὔτε μ' αὐτὴ, οὔτε μὲ καμμιά ἄλλη μποροῦσε νὰ τεκνοποιήσῃ· ὁ Ἡετίωνας, σηκώνεται λοιπὸν καὶ πάει στοὺς Δελφοὺς νὰ ρωτήσῃ γιὰ παιδί. Πατώντας τὸ πόδι του στὸ καὶ ὦφλι ἀκούει τὴ φωνὴ τῆς Πυθίας:

Ἡετίωνα, κανένας δὲν σ' ὑπολογίζει καὶ ἄς εἶσαι σπουδαῖος.

Ἡ Λάβδα ἐγκυμονεῖ καὶ θὰ γεννήσῃ ἓνα περὶ τοιοῦτον χρόνον, ποῦ
[θὰ πέσει

κατακούτελα στοὺς μονάρχας καὶ θὰ ἀπαλλάξῃ τὴν Κόρινθον.

Ὁ χρησμός αὐτός, δὲν ξέρω μὲ ποῖον τρόπο, μαθαίνεται ἀπ' τοὺς Βακχιάδες, ποὺ καὶ αὐτοὶ προηγουμένως εἶχαν πάρεῖ ἓνα δυσερμηνεύτο χρησμὸ γιὰ τὴν Κόρινθον, παράλληλον ὅμως πρὸς ἐκεῖνον τοῦ Ἡετίωνα, ποὺ ἔλεγε:

Ἀητός εἶναι γκαστρωμένος μέσα σ' αὐτὰ βράχια καὶ θὰ γεννήσῃ
[λιοντάρι

δυνατό κι ὠμοφάγο, πού πολλῶν θά κάψει τὴ ζωή.

Σκεφθεῖτε το καλὰ, Κορίνθιοι, πού κα οἰκεῖτε γύρω ἀπ' τὴν
[ὠραία

Πειρήνη καὶ τὴν ψηλὴ Κορινθιακὴ Ἀκρόπολη.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ χρησμὸς πού δόθηκε στοὺς Βακχιάδες ἦταν στὴν ἀρχὴ ἄκα ἀνόητος· μπόρεσαν ὅμως καὶ τὸν ἐξηγήσαν· παραλληλίζοντάς τον μ' ἐκείνον τοῦ Ἡετίωνα. Περίμεναν λοιπὸν νὰ γενηθῇ ὁ γυιὸς τοῦ Ἡετίωνα γιὰ νὰ τὸν ξεκάνουν. Ἔτσι μόλις ξελεχῶνεψε ἡ γυναῖκα σ' ἐλθουν αὐτοὶ καμμιά δεκαριά δικούς τους στὸ δῆμο πού κατοικοῦσε ὁ Ἡετίωνας γιὰ νὰ σκοτώσουν τὸ νεογέννητο. Ἡ Λάβδα ὅμως ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἰδέα γιὰ τὸν λόγο τοῦ ἐρχομοῦ τους κι ἐπειδὴ νόμιζε πὼς πρόκειαι γιὰ μιὰ ἐπίσκεψη φιλοφροσύνης ἔφερε κι ἀπόθεσε στὴν ἀγκαλιὰ ἐγὼς ἀπ' αὐτοὺς τὸ παιδί της. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι εἶχαν προηγουμένως συνεννοηθεῖ στὸ δρόμο, ὅποιος πρῶτος θὰ δέχονταν τὸ παιδί νὰ τὸ σκάσει καταγής. Μόλις ὅμως τὸ σήκωσε, ἐκεῖνος στὰ χέρια του, τὸ νεογέννητο κατὰ θεῖα τύχη, τοῦ χαμογέλασε· ἔτσι λυπήθηκε νὰ τὸ σκοτώσει, τὸ συμπόνεσε καὶ τὸ ὅωσε σ' ἄλλο πλάινὸ κι ἐκεῖνος σ' ἄλλο κι ἀπὸ χέρι σὲ χέρι· πέρασε κι ἀπ' τοὺς δέκα τὸ παιδί, χωρὶς νὰ θέλει κανένας νὰ τὸ σκοτώσει. Τὸ παραδίδουν λοιπὸν πάλι στὴ μάνα του καὶ βγαίνοντας ἀπ' τὴν πόρτα ἀρχίζουν νὰ διαπληκτίζονται καὶ νὰ ρίχνει ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τὴν εὐθύνη· κυρίως ὅμως κατηγοροῦν τὸν πρῶτο πού δὲν ἤρρησε τὴ συμφωνία· ἐπειτα ἐπειδὴ πέρναγε στὰ χαμένα ὁ καιρὸς ἀποφασίζουν νὰ ξαναμποῦν καὶ νὰ πάρουν ὅλοι μέρους στὸ φόνο. Ἦταν ὅμως πεπρωμένο ἀπ' τὸ γυιὸ τοῦ Ἡετίωνα νὰ ἀναβλάσῃ ἥσουν συμφερὲς πολλὰς στὴν Κόρινθο. Γιατὶ ἡ Λάβδα κρυφάκουε ὅλη τὴν ψυλοκουβέντα τῶν δέκα πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα· καὶ ἐπειδὴ τὴν ἔπιασε φόβος μήπως ἀλλάξουν γνώμη κα ξαναπάρουν τὸ παιδί γιὰ νὰ τὸ ξεκάνουν, παίρνει τὸ μωρὸ καὶ τὸ κρύβει ἐκεῖ πού νόμιζε πὼς ἦτον ἀδύνατο νὰ ὁ ἀκαλύψου, μέσα σὲ μιὰ κυψέλη· τὸ ἔφερε πιά καλὰ πὼς ἂν ξαναγύριζαν θὰ σκάλιζαν τὰ πάντα νὰ τὸ βροῦν· ἔτσι κι ἐγένε. Ξαναγυρίζοντας ὅμως καὶ μὴ μπορῶν ας νὰ τὸ ἀνακαλύψουν ἀποφασίζουν νὰ φύγουν καὶ νὰ ποῦν σ' ἐκείνους, πού τοὺς ἔστειλαν, πὼς ἔπραξαν σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολές τους. Ἔτσι καὶ εἶπαν. Μεταποῦτα ὁ γυιὸς τοῦ Ἡετίωνα μεγάλωσε κι ἐπειδὴ γλύτωσε ἀπ' τὸν κίνδυνο κλεισμένος μέσα στὴν Κυψέλη πῆρε τὸ ὄνομα Κύψελος. Ὅταν ἀνδρώθηκε ζήησε καὶ πῆρε ἀπ' τοὺς Δελφοὺς πολὺ εὐνοϊκὸν γι' αὐτὸν χρησμὸ ἀπ' τὸν ὁποῖον πείστηκε καὶ κατέλαβε τὴν Κόρινθο. Ἴδου ὁ χρησμὸς:

Εὐχισμένος αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος πού μπαίνει μέσ' στὸ σπιτι-
[κό μου

ὁ Κύψελος ὁ γυιὸς τοῦ Ἡετίωνα, ὁ βασιλεὺς τῆς ἐγδοῆς Κο-
[ρίνθου

αὐτὸς καὶ τὰ παιδιά του, ὅχι ὅμως καὶ τὰ ἐγγόνια του.
Αὐτὰ ἔλεγε ὁ χρησμὸς:

Τέτοια ἦταν ἡ πολιτεία τοῦ Κύψελου σὰν τυράννου. Πολλοὺς Κορινθίους κατέτρεξε, ἀπὸ πολλοὺς ἄρπαξε τὰ λεφτὰ καὶ πολὺ περισσὸ ερους τοὺς ἔστειλε στὸν ἄλλο κόσμον. Τριάντα χρόνια στὴν ἀρχὴ περνάει μὲ καλοζωία κι ἀφίνει διαδοχὸ τοῦ στὴν τυραννίδα τὸν γυιὸ τοῦ τὸν Περίανδρο. Ὁ Περίανδρος λοιπὸν ἀρχικὰ φάνηκε μαλακῶ ερος ἀπ' τὸν πατέρα του. Μὰ ἀπ' τὸν καιρὸ πού ἦρθε σ' ἐπικοινωνία μὲ τὸν τύραννον τῆς Μιλήτου τὸν Θρασύβουλο μέσῳ ἀγγελιοφόρων, ἄφισε πίσω κι αὐτὸν τὸν Κύψελο σ' ἡ σκληρότητα. Ζήτησε λοιπὸν, στέλνοντας ἄνθρωπο στὸν Θρασύβουλο γὰ μῦθε· μὲ ποιο σύστημα θὰ κυβερνάγε ἀριστὰ. Ὁ Θρασύβουλος πῆρε τὸν ἀπεσταλμένο τοῦ Περίανδρου καὶ τὸν ὠδήγησε ἔξω ἀπ' τὴν πόλη· καὶ μπαίνοντας μέσα σ' ἕνα σπαρμένο χωράφι πέρναγε ἀνάμεσα στὰ στάχυα ρωτώντας κι ἐξε ἀζοντάς τον γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ ἀπ' τὴν Κόρινθο καὶ κάθε φορὰ πού συναντοῦσαν ἕνα ψηλότερο ἀπ' τ' ἄλλα στάχυ τ' ἀποκεφάλιζε καὶ ὀρριχνε καταγής· ἔτσι κατὰστρεψε τὰ πιδὴ ψηλὰ καὶ μετωμένα στάχυα καὶ βγαίνοντας ἀπ' τὸ σπορτό, χωρὶς ν' ἀνοίξῃ στόμα, σ' ἐλγει πίσω τὸν κήρυκα. Ὁ Περίανδρος, σὰ γύρισε ὁ ἀπεσταλμένος του στὴν Κόρινθο, ἦταν ἀνυπόμονος ν' ἀκούσει τὴ συμβουλή. Ἐκεῖνος ὅμως εἶπε πὼς δὲ φέρνει κανένα μῆνυμα ἀπ' τὸν Θρασύβουλο καὶ πὼς ἀπορούσε πού ὃν ἔστειλε γὰ συμβουλευτεῖ ἕναν τέτοιον παρόφρονα πού κατέστρεψε τὴν ἴδια τοῦ τὴν περιουσία· ἐπειτα διηγήθηκε ὅσα εἶδε νὰ κάνει ὁ Θρασύβουλος. Ὡστόσο ὁ Περίανδρος κατὰλαβε τὶ σημασία εἶχε ἡ πράξη τοῦ Θρασύβουλου, πού ἔσι τὸν συμβούλευε νὰ ἐκκαθαρίξῃ τὴν ἀφρόκριμα τῶν πολιτῶν· τότε ἔδειξε ὅλη τὴ σκληρότητά του. Ὅσα εἶχαν γλυτώσει ἀπ' τοὺς φόγους καὶ τοὺς διωγμοὺς τοῦ Κύψελου, τὰ ξεμπέρδαμε ὁ γυιὸς του, Μάλιστα μιὰ μέρα ξεγύμνωσε ὅλες τὶς γυναῖκες τῶν Κορινθίων ἐξ αἰτίας τῆς δικιᾶς του τῆς Μελισσας. Κι αὐτὸ γιὰτὶ ὅταν ἔστειλε ἀνθρώπους τοῦ πάνω σὲ Ἀχέροντα, στοὺς Θεσπρωτοὺς, γὰ ρῶ ἦσει τὸ νεκρομαντεῖο γιὰ κατὶ ἐμπιστεμένο ἕνα χρήματα φανερώθηκε ἡ νεκρὴ Μελισσα καὶ τὸ δήλωσε πὼς αὐτὲ μὲ σημάδια αὐτὲ μὲ λόγια θὰ φανερώσει σὲ ποιο μέρος κρύβονταν ἡ παρακαταθήκη· σ' ὃν Ἀθῆναι κάνει κρύο κι αὐτὴ εἶναι ὀλόγυμη σὲ τίποτα δὲν ὠφελοῦσαν· γὰ ρούχα πού ἔβαφε μαζί της, γιὰτὶ εἶχαν μείνει ἀγγιχτά ἀπ' τὴ φωτιά· κι ὅς εἶναι

ἀπόδειξη τῆς ἀλήθειας, τὸ ὅτι ὁ Περίανδρος ἔρριξε τὰ καρβέλια σὲ φούρνο ποῦ δὲν ἔκαιγε. Μόλις ἄκουσε αὐτὰ ὁ Περίανδρος ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους του —πράγματι ἦταν τόσο πειστικὴ ἡ ἀπόδειξη, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἶχε γεκροβαῖ ἥσει στὸ πτώμα τῆς γυναί-
κας του —δίνει ἀμέσως διαταγὴ νὰ βγοῦν καὶ νὰ συγκεντρω-
θοῦν ἔξω στὸ Ἱεραῖο ὅλες οἱ γυναῖκες τῶν Κορινθίων. Αὐτὲς,
σὰ νὰ πῆγαιναν σὲ πανηγύρι, ντύθηκαν μὲ τὰ καλύτερά τους·
βάζει τότε ὁ τύραννος καὶ τὶς ξεγυμνῶνουν ὅλες χωρὶς διάκρι-
ση καὶ τὶς ἐλεύθερες καὶ τὶς δοῦλες· στοιβάζουν τὰ φορέματα
μέσα σ' ἓνα λάκκο κι ἐνῶ βάζει φωτιά ταυτόχρονα εὐχεται στὴ
Μέλισσα. Ὅταν ξανάσ ειλε, γιὰ δευτέρη φορά, τοὺς ἀνθρώπους
στὸ νεκρομαντεῖο τὸ φάντασμα τῆς Μέλισσας μίλησε καὶ φανέ-
ρωσε τὸν ὅπο ποῦ κείτονταν ὁ ξένος θησαυρός. Τέτοια εἶναι
ἡ τυραννίδα σας, Λακεδαιμόνιοι καὶ τέτοια τὰ ἔργα της.

Μεταφράζει: ΚΩΣΤΑΣ Π. ΒΛΑΧΟΣ

Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Η Σ Τ Ζ Α Λ Λ Α Σ

Α Μ Φ Ι Β Ο Λ Ι Ε Σ

Στὰ μάτια ἄλμυρά δάκρυα.
Ρυτίδες στὸ μέτωπό σου,
μιὰ θλίψη πόνου στὸ πρόσωπο
καὶ μέσα σου καντὴ ἀμφιβολία.

Τότε θέλω νὰ γίνω ροδόστομο,
νὰ γίνω Ἄνοιξι,
νὰ γίνω ἄνεμος,
φθινοπωριάτικο δειλινὸ
καὶ νὰ σὲ λούσω στὴν ἀγάπη μου.

Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α

● ΤΟ ΝΟΜΠΕΛ ΤΟΥ 63 ΚΑΙ Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ὁρισμένα γεγονότα ἔρχονται μὲ τὴν ἀπρόβλεπτη παρουσία
τους κι' ἀναταράζουν τὸ συνηθισμένο κλίμα φέροντας μαζί μιὰ
προβολὴ πραγμάτων ποῦ ὑπῆρχαν ἀπὸ ποῖν. Ὁ Σεφέρης κλείνει
ἐφέτος τὰ 63 χρόνια. Τὸ '47 τιμήθηκε μὲ τὸ κρατικὸ «Ἐπαθλο
Κωστή Παλαμῆ» καὶ τὸ '61 (ἐκτὸς τῶν διακρίσεων τοῦ ἐξωτερι-
κοῦ) δέχτηκε μοναδική, γιὰ τὰ ἑλληνικὰ Γράμματα, τιμὴ μὲ τ'
ἀφιέρωμα «Γιὰ τὸν Σεφέρη». Ἡ ἀπονομὴ τοῦ Νόμπελ μ' ἄλλα
λόγια δὲν ἀποκαλύπτει στὴν ἀκαδημία τὸ Σεφέρη. Ἀφ' ἡνείκε προ-
παντὸς ἀκάλυπτο καὶ τυπικὰ ἓνα πνεῦμα ἀντιποιοτικῆς στάσης
τοῦ ἰδρύματος—πνεῦμα ὃχι ἁμοιόρ ἐνσυνείδητης ἀνεκτικότητας
ἐκλεγομένων καὶ εἰσηγητῶν. Πράγματι ὁ ρόλος τῆς ἀκαδημίας
ἔχει πρὸ πολλοῦ διαγραφεῖ γιὰ τὴ συνείδησή μας. Ὁ λόγος εἶ-
ναι γιὰ τὸν ποιητὴ. Τὸ ἔργο κι' ἡ παράδοση ἔχουν δημιουργήσει
ἓνα προηγούμενο κι' ἰδιαίτερα δὲν φέρνουν στὴν ἀκαδημία. Τὸ
ἔργο του γιὰτὶ ἀποτελεῖ φορέα ἀξίας καὶ παρόντος—δὺὸ στοι-
χεῖα ποῦ οἱ ἀκαδημαϊκὲς ἀρχὲς ἔχουν πάψει νὰ ζητοῦν. Ἡ παρά-
δοση γιὰτὶ ὁ Σεφέρης στέκεται συνέχεια κάποιων μεγάλων (καὶ
ἰδιαίτερα τοῦ Καβάφη) ποῦ ἀγνοήθηκαν, γιὰτὶ κράτησε ὡς τώρα
ἓνα ἥθος, καὶ γιὰτὶ ὀφείλει ἓνα χρέος, πρὸς τὸν ἑαυτὸ του καὶ
πρὸς τοὺς νεώτερους, μὲ τὴ συνέπειά στὸ παρελθόν. Ἄς ση-
μειωθεῖ πὼς οἱ πρῶτες πνευματικὲς δυνάμεις μας ὑπηρετοῦν
στὴν ποίηση, ὅταν οἱ ἔδρες κατέχονται ἀπὸ πεζογράφους καὶ
πὼς σὲ καιρὸ ποῦ ἀξίες ἀμφισβητούμενες κι' ἀναχρονιστικὲς βοι-
σκόταν στὴν ἀκαδημία, ἀπουσίαζαν ὁ Σικελιανὸς κι' ὁ Καζαν-
τζάκης.

● Η ΥΠΟΔΟΧΗ

«Νόμπελ

Ὁνειρο ἄπιαστο κι' ἀφταστο—οὔτε τὸ ὕψος τοῦ Παλαμῆ
τὸ εἶχε ἀγγίξει, οὔτε ἡ παγκόσμι ἀποβολὴ τοῦ Σικελιανοῦ τὸ εἶχε
φθάσει· ὄνειρο ποῦ ἔμεινε πέρα κι' ἀπ' τὸ ἀπροσμέτρητο εὖρος
ἐνδὸς Καζαντζάκη. Τὸ ἔπιασε ὅμως ὁ Γιῶργος Σεφέρης. Ἄς εἶναι.
Ἡ προσωπικὴ του ἱκανοποίηση εἶναι καὶ πανελλήνια χαρὰ.

Ἐφημερίδα Ἀθηνῶν

Τὸ σχόλιο δὲν ἀντέχει βέβαια σὲ συζήτηση—ὅμως δείχνει μὴ νοοτροπία ἀν' ὅχι μὴ ἀντίληψη. Πῶς πολὺ: μὴ ἀβασάνιστη κι' ἀπρόσωπη κρίση, (αἴφνης τί θὰ πεῖ «ὕψος τοῦ Παλαμᾶ», «παγκόσμια ὑποβολή τοῦ Σικελιανοῦ» ἢ «ἀπροσμέτρητο εὖρος τοῦ Καζαντζάκη»;) Δὲν εἶναι σωστὸ αὐτό. Βαραίνει τόσο ἡ γενικὴ διαπίστωση. Ἡ φράση τοῦ Σολωμοῦ: «τὸ ἔθνος πρέπει νὰ μάθῃ νὰ θεωρῇ ἐθνικὸν ὅ,τι εἶναι ἀληθές», ἐξακολουθεῖ νὰ πορευέται τοῦ ἔθνους. Τὸ σημερινὸ ἔθνος πιθανὸν πορευτῆκε ὡς τις προθέσεις, ὅχι πάντως ὡς τις δυνατότητες ποὺ εἶναι προϋπόθεση ἐκείνου ποὺ ζητᾷ ὁ Σολωμός. Τὸ «πρέπει» ἐξακολουθεῖ νὰ μὴν ἀκούγεται ὅσο τὸ ἔθνος δὲν ἐλέγχεται—δὲν ἀποκτᾷ ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του—ἐπαναπαυόμενο στὸ δεισιδαιμονικὸ στοιχείο τῆς λεβεντιάς, στὸ μικροσυναισθηματικὸ τοῦ φιλότιμου, στὸ ἐγωϊστικὸ τῆς ἀμάθειας... Ὑπάρχει, ἔξω ἀπὸ τὸ Νόμπελ προπαντὸς, ἓνας Σεφέρης. Τὸ μάτι ποὺ κοίταξε χωρὶς διάθεση φυγῆς κι' ἡ φωνή του—ἡ θρηνητικὴ διαπίστωση πὼς κάτω ἀπὸ τὸν φωτεινὸ ἥλιο κι' ἔπειτα ἀπὸ ἓνα εὐτυχισμένο παρελθὸν πορευέται ἓνα φτηνὸ παρὸν. Κρίνοντας ἀπὸ τὴν ὑποδοχὴ τῆς βράβευσης ἀναρωτιέται κανένας ἀν' ἡ σύγχρονη σκέψη κι' ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀνήκουν στὸ χῶρο ἐνὸς τόπου ποὺ δὲν πῆρε συνείδηση τῆς προγονικῆς του σημασίας, ἐπιμένοντας νὰ ἐπικαλεῖται τὰ χαμόγελα καὶ τὲς φιλοφρονήσεις ἀπ' τοὺς ξένους. Εἶναι ἄλλωστε χαρακτηριστικὴ ἡ περίπτωση τῆς καταδικαστικῆς στάσης ποὺ κράτησε ὁ τόπος σ' ὅσους ἐπιχείρησαν νὰ προσπεράσουν. Ἀπὸ τὸν Καραϊσκάκη καὶ τὸν Καποδίστρια ὡς τὸν Συκουρῆ καὶ τοὺς νεώτερους ἡ ἱστορία μας δὲν φαίνεται νὰ ἔχει ἀλλάξει μέτρο. Κι' αὐτὸ εἶναι προπαντὸς ἡ δραματικὴ σιγουριά ἐκείνου ποὺ «ξέρει πὼς δὲν ξέρουν» ὅλοι αὐτοὶ—ὁ κόσμος «ποὺ λέει πὼς βρίσκεται στὴν Ἀττικὴ καὶ δὲν βρίσκεται πουνενά». Κι' ἀκόμα ἡ ἀρνητικὴ πραγματικότης πὼς λογαριάζεται γιὰ πῶς σημαντικὸ τὸ δοχεῖο ἀπ' τὸ περιεχόμενο—ὁ προκλητικὸς διάκοσμος μὲ τὰ χτυπητὰ χρώματα ποὺ «θαμπώνουν τοὺς βαρβάρους», γιὰ νὰ συναντήσουμε ἐνδεχομένως ἀπὸ δῶ «τὸ ὕψος τοῦ Παλαμᾶ» καὶ τὸ ἀπροσμέτρητο εὖρος τοῦ Καζαντζάκη.

● ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τὸ κινηματογραφικὸ Festival Θεσσαλονίκης ξέφτισε πρόωρα. Οἱ ἐπαγγελίες τῶν ἐπισήμων κι' οἱ προσδοκίες τῶν καλόπιστων ἀποδείχτηκαν φροῦδες. Σὲ λίγα χρόνια τὸ ἐνδιαφέρον ἀτόνησε καὶ πολλαπλασιάστηκαν οἱ ἀτέλειες. Ποτὲ ἡ ἀρμοδία

Ἐπιτροπὴ δὲν τὰ κατάφερε νὰ δώσει κατάλογο τῶν Films ἐκ τῶν προτέρων. Πάντα ἀλλαγὴ τὴν τελευταία στιγμή ἢ ἀποκλεισμός. Οἱ ταινίες ποὺ ὑποτίθεται ὅτι προκρίνονται γιὰ τὴν ἐπίσημη προβολή, πολλὲς φορὲς δὲν εἶναι τελειωμένες στὰ καθωρισμένα ἀπ' τὸν κανονισμὸ χρονικὰ ὅρια ἢ κι' ὅταν προκρίθουν ἀποσύρονται ἀπὸ τὸν παραγωγό. Τελικὰ προβάλλονται ἐλάχιστες καὶ βραβεύονται ὅλες. Τὸ σοβαρότερο ὅμως ἀμάρτημα στέκεται ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ. Ὑπάρχουν Ὑπουργεῖον, ποὺ δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὸ νάχουν κινηματογραφικὴ παιδεία ἢ ὀρθὴ αἰσθητικὴ ἀγωγή, κριτικοὶ ἐφημερίδων μὲ ἀποδεδειγμένη οἰκὴ κρίση, κοσμικογράφοι τῶν καλλιτεχνικῶν γεγονότων καὶ τέλος ἐπιστέγασμα, ἀκαδημαϊκοὶ σκονισμένοι ποὺ οὔτε ὁ τίτλος τους οὔτε τὸ ἔργο τους κι' ὁ βίος τους ἀποδείχνουν εὐθυτενεῖς χαρακτηρισ. Ἔτσι ἐνδιαφέρει τὲς κοσμικὲς στήλες τῶν ἐφημερίδων καὶ τοὺς ἀργόσχολους σνόμπ.

● ΕΝΘΥΜΗΣΗ

«Στὶς 22 Νοεμβρίου τοῦ σωτηρίου ἔτους 1963 δολοφονήθηκε ὁ Πρόεδρος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς Τζὼν Φιτζέραλντ Κέννεντυ, γνωστὸς γιὰ τὴν ἀγάπην ποὺ εἶχε γιὰ τὰ παιδιά καὶ γιὰ τοὺς ἀγῶνες τοῦ ἐναντίον τῶν φυλετικῶν διακρίσεων.

Εἶχε βγεῖ σὲ περιοδεία στὸ Τέξας μαζί μὲ τὴ γυναῖκα του κυρία Ζακελὶν Κέννεντυ καὶ στὴν πόλιν Ντάλλας τοὺς κάνανε μεγάλη ὑποδοχή. Ὁ Δήμαρχος τῆς πόλης κι' ἡ γυναῖκα του ἦταν ἐνθουσιασμένοι κι' ὁ Πρόεδρος φανόταν εὐτυχισμένος.

Βγάλανε μάλιστα καὶ τὸ σκέπασμα τοῦ αὐτοκινήτου, γιὰ νὰ χαιρετοῦν τὸ πλῆθος—ἐξ ἄλλου ἡ μέρα ἦταν «ζεστή καὶ ποιητικὴ».

Ἡ Κυρία Δημάρχου σὲ μιὰ στιγμή ἔσκυψε καὶ εἶπε στὸν Πρόεδρο: «μὴν πῆτε πιά πὼς στὸ Τέξας δὲν σᾶς ἀγαποῦν!» Κι' ἐκεῖνος ἀπάντησε: «Ὁχι, βέβαια».

Τότε ἀκριβῶς τοῦ ἔβγαλε τρεῖς σφαῖρες ἀπὸ τὸν ὅροφον ἐνὸς σπιτιοῦ (ἔτσι λένε). Οἱ δύο χτυπήσανε τὸν Πρόεδρο στὸ κεφάλι.

Πιάστηκε γιὰ δολοφόνος κάποιος Ὁσβάλντ, μὰ δὲν ὁμολόγησε. Ὑστερὰ ἀπὸ δύο μέρες ὁ δολοφόνος δολοφονήθηκε μέσα στὰ χέρια τῶν ἀστυνομικῶν ἀπὸ κάποιον Ρούντν, ποὺ τώρα κάνει τὸν τρελλό.

Οἱ ἐφημερίδες γράφανε πὼς στὸ Τέξας μαζεύτηκαν ὅλα τὰ

καθάρματα: ρατσιστές, φασίστες, πολεμοκάπηλοι, γκάγκστερς.

Ένας πολιτικός μεγάλος είπε πώς με τη δολοφονία του Τζών Κέννεντυ η ανθρωπότητα έγινε φτωχότερη.

Όλος ο κόσμος πένθισε και έγιναν παντού μνημόσυνα. Το πένθος έφτασε ως τούτη την άκρη, γιατί όλοι ξέρομε πώς το Τέξας είναι πολύ μικρό, για να χωράσει όλα τα καθάρματα: ρατσιστές, φασίστες, πολεμοκάπηλους, γκάγκστερς».

● ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Φίλη «Ενδοχώρα»,

Ίσως το σημείωμά μου για το «Χαλί της Έρμίνης», του Άντρεά Καραντώνη, να βοήθησε κάποιες παρανοήσεις του κ. Αράγη, («Ενδοχώρα», τεύχος 21) τις παρακάτω κατά τη γνώμη μου:

Λέγοντας πώς στην περίπτωση Καραντώνη η ποίησή του, στάθηκε «κλειδί» για την κριτική του, δεν ήθελα να πω πώς μάς βοήθησε να την «ανακαλύψουμε»—συμφωνώ με τον κ. Αράγη πώς δεν έχει ανάγκη από κάτι τέτοιο. Τον άνθρωπο ήθελα να πω μάς φανέρωσε: είδαμε πώς ζούσε την ποίηση με πάθος, δεν την κοίταζε μονάχα με το μάτι του «ειδικού».

Όσο για τις εξομολογήσεις του κ. Καραντώνη θα 'πρεπε νομίζω ν' αφήσουν αδιάφορο τον κ. Αράγη—πότε η γνώμη ενός ποιητή για το έργο του, φανερά ή με μισόλογα είπωμένη, στάθηκε μέτρο για να το κρίνουν κ' οι άλλοι;

Καί, τέλος, μίλησα κ' εγώ για στίχους μέτριους και πεζολογικούς στο «Χαλί της Έρμίνης», άλλο αν δε βρήκα απαραίτητο να παρουσιάσω τη «βουβωνική του Διευθυντή»—δεν ενδιαφέρει η ανατομία ούτε στα σώματα ούτε στα ξένα σημειώματα. Όσο για τα ποιήματα εκείνα που φαίνονται στον κ. Αράγη σαν «άτομα διαφορετικών φυλών», δεν νομίζω πώς αυτό και μόνο μπορεί να στηρίζει κατηγορία έναντιόν τους. Πρέπει πρώτα να βρούμε—και να το δείξουμε και στον άλλο—από ποιά φυλή μάς ήρθαν...

Ο κ. Αράγης γενικά βλέπει «υποτονία» στο «Χαλί της Έρμίνης»—δικαιώμα του. Δεν το βρίσκω όμως σωστό να του ζητάει και... μονοτονία—με το το πρόσχημα της ομοιογένειας ή κάποιου άλλου... ομοιογενές...

Ευχαριστώντας για το χώρο που μου χάρισες,

Δικός σου

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Αθήνα, 20(11)63

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Ε. Β. WHITE: «Λογοτεχνικός μεταφραστής» Μετάφραση: Ν. Β. Λώλη

Ένας εκδότης από το Σικάγο μάς έστειλε ένα φορητό δοκιμαστή, που μ' αυτόν μπορούμε να ελέγχουμε το γραφτό μας αν είναι κατανοητό. Ο δοκιμαστής κατασκευάστηκε από τη Τζένεραλ Μότορς, που δεν αρκέστηκε να δώσει στον κόσμο μια Κάντιλλακ, μα τώρα οραματίζεται να πετύχει την τέλεια κατανόηση μεταξύ των ανθρώπων. Το μηχάνημα (είναι απλώς ένας κυψελειδής δίσκος μ' έναν άλλο δίσκο κλήσεως) ονομάζεται «Ο Δοκιμαστής του Εύκολου διαβάσματος» και δείχνει τέσσερις βαθμούς «εύκολου διαβάσματος»: Πολύ Εύκολο. Εύκολο, Δύσκολο, Πολύ Δύσκολο. Προσθέτεις τις λέξεις σου και τις συλλαβές, χειρίζεσαι το δίσκο κλήσεως και ένας δείκτης σου λέει αν κάποιος θα κατανοήσει αυτό που έγραψες. Μαζί στάλθηκε κι ένας οδηγός χρήσεως, που αφού μάθαμε απ' έξω τους άπλους κανόνες δεχάσαμε καιρό να κάνουμε μια δοκιμή στο ίδιο το βιβλίο των οδηγιών, για να δούμε πώς τα πήγαινε αυτός ο συγγραφέας. Τον κακομοίρη! Η κατατοπιστική περίληψή του, στο εξώφυλλο, αποδείχονταν Πολύ Δύσκολη.

Το άλλο βήμα ήταν να δοκιμάσουμε την πρώτη φράση στην όψη του δοκιμαστή: «Πώς να δοκιμάσετε το Εύκολο Διάβασμα ενός γραφτού». Φυσικά, δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως το εύκολο διάγραμμα ενός γραφτού. Υπάρχει η ευχέρεια με την οποία το γραφτό μπορεί να διαβαστεί, αλλά αυτή είναι κατάσταση του αναγνώστη, και όχι του γραφτού. Έτσι οι εφευρέτες και εκμεταλλευτές αυτού του δοκιμαστή ξεκίνησαν με μια κακή αρχή, μ' ένα πολύ δύσκολο βιβλίο οδηγιών και μια αταίριαστη φράση. Αμέσως κιόλας το ένα τους πόδι πιάστηκε στο αγκυραρό μονοπάτι της χρήσεως των Αγγιζών.

Όχι μονάχα πήρε κακό βαθμό στο εξώφυλλο των οδηγιών ο συγγραφέας τους, αλλά και μέσα στο βιβλίο χρησιμοποίησε τη λέξη «προσωποποίησε» σ' ένα δοκίμιο του πώς να βελτιώσει κανείς το γραψιμό του. Ο άνθρωπος που του άρεσε η λέξη «προσωποποίησε» δικαιούται να την προτιμήσει, αλλά μάς κάνει σκεπτικώς το εάν θα μπορούσε να μπει στην περίπτωση που κάποιος δίνει οδηγίες σε συγγραφείς. «Όσες φορές είναι δυνατό», έγραψε, «προσωποποίησε το γραψιμό σου, απευθύνοντας το στον αναγνώστη». Όσο για μας, ευχαρίστως θα Σιμωνοποιούσαμε τη γιαγιά μας όπως θα προσωποποιούσαμε το γραψιμό μας.

Στον ίδιο φάκελλο με τον δοκιμαστή, λάβαμε ένα άλλο εκπαιδευτικό βοήθημα για συγγραφείς—ένα βιβλιαράκι που επιγράφονταν «Πώς να Γράφετε Καλύτερα» υπό Ρούντολφ Φλέας. Και αυτό το μελετήσαμε, και αυτό αμέσως απόδειξε τον ζαντζίστικο χαρακτήρα της Άγγλικης γλώσσας να πετάξει οποιονδήποτε πηδήξει κοκκορευόμενος στη σέλλα. Η γλώσσα όχι μόνον μπορεί να ξετινάξει έναν ιππέα, αλλά ξέρε για να τον ξετινάξει χιλιάδες τεχνάσματα που το ένα είναι γελοιοδέστερο από το προηγούμενο. Ο Δρ Φλέας έμεινε μόνο ένα ή δυο λεπτά στη σέλλα. Κάτω από την επικεφαλίδα «Σκέψου προτού γράφεις», έγραψε: «Το βασικό πράγμα που πρέπει να λάβεις υπ' όψη σου είναι ο σκοπός σου στο γραψιμό. Γιατί κάθεται κάτω να γρά-

ψεις;» Και η ήχη απάντησε: Γιατί, φίλε μου, είναι πιο αναπαυτικά από το να στέκουμαι όρθιος.

Η επικοινωνία με γραπτές λέξεις είναι άβρότερο (κι' ωραιότερο) πράγμα απ' ό,τι ο Δρ Φλές και η Τζένεραλ Μότορς φαντάστηκαν. Ίσχυρίζονται ότι ο «μέσος αναγνώστης» μπορεί να διαβάσει ό,τι αποδείχεται εύκολα και ότι ο συγγραφέας πρέπει να γράφει σ' αυτό ή κάτω από αυτό το επίπεδο. Αυτό είναι μια αυθαίρετη και υποτιμητική αντίληψη. Δεν υπάρχει μέσος αναγνώστης, και για να φθάσεις κάτω σ' αυτόν τον φανταστικό τύπο είναι σαν να αρνείσαι ότι ο καθένας μας βαδίζει προς την εξέλιξη, προς την άνοδο. («Άνοδος», μια που το φέρνει ο λόγος, είναι μια λέξη που ο Δρ Φλές συμβουλεύει τους συγγραφείς ν' αποφεύγουν. Πολύ παράδοξο).

Πιστεύουμε ότι κανένας συγγραφέας δεν μπορεί να καλλιτερεύει το γραφτό του όσο που να απορρίπτει την έμμενη ιδέα ότι ο αναγνώστης είναι μικρόμυαλος, το γράψιμο είναι πράξη πίστεως και όχι τέχνημα της γραμματικής. Η άνοδος βρίσκεται στην ουσία του θέματος. Η χώρα που οι συγγραφείς της ακολουθούν ένα λογοτεχνικό δοκιμαστικό κατερχόμενο δεν ανέρχεται και—εάν μου συγχωρείτε την εκφραση—ο συγγραφέας που αμφισβητεί την ικανότητα του προσώπου που βρίσκεται στην άλλη άκρη της γραμμής, δεν είναι καν συγγραφέας, απλώς είναι μουντζουρωτής χαρτιών. Οι κινηματογραφιστές πριν από καιρό αποφάσισαν ότι μια πλατύτερη επικοινωνία θα μπορούσε να επιτευχθεί με μια ελεύθερη κάθοδο στα χαμηλότερα επίπεδα, και με υπερφάνεια βάδισαν προς τα κάτω, μέχρι που έφθασαν στο υπόγειο. Τώρα όμως ψηλαφούν για το διακόπτη του ηλεκτρικού, ελπίζοντας ότι θα βρουν το δρόμο προς την έξοδο.

Μελετήσαμε τις οδηγίες του Δρ Φλές με προσοχή, αλλά ανατρέξαμε για καθοδήγηση πάνω σ' αυτά τα ζητήματα σ' ένα από τους καλύτερους Άμερικανούς, που έγραψε με περισσότερη ύπομονη και μεγαλύτερη πίστη. «Φοβούμαι περισσότερο», έγραψε, «μήπως η εκφρασή μου δεν θα είναι αρκετά γενναία ή όδωρη, δεν θα απλώνεται αρκετά μακριά μακριότερα από τα περιορισμένα όρια της καθημερινής μου εμπειρίας, ώστε να είναι σύμφωνη προς την αλήθεια για την οποία έχω πεισθεί... Γιατί το επίπεδο προς τα κάτω προς την πιο τεμπέλικη αντίληψή μας πάντοτε, και ό έπαινος ότι αποτελεί τουτό το κοινό αίσθημα; Το κοινότερο αίσθημα είναι το αίσθημα των ανθρώπων που κοιμούνται, που το εκφράζουν με το ροχαλητό».

Δοκιμάστε το αυτό με το λογοτεχνικό σας δοκιμαστή! Μπορεί να βγει ότι είναι Δύσκολο, μπορεί να βγει ότι είναι Εύκολο. Αλλά θα βγει όλοκληρο, και θα διαρκέσει για πάντα.

ΘΑΝΑΣΗ ΤΖΟΥΛΗ: Νίκου—'Αλέξη 'Ασλάνογλου «Ποιήματα για ένα καλοκαίρι»

Η ποίηση του Νίκου—'Αλέξη 'Ασλάνογλου στη συλλογή του «Ποιήματα για ένα καλοκαίρι» έχει κυρίως περιεχόμενο ιδεολογικό. Η μορφή δηλαδή πλάθεται κατά τέτοιο τρόπο, που να παίρνει έπαλήθευση μόνο από τον έαυτό της. Όλη η εικονοπλαστική ιδιοτροπία του 'Ασλάνογλου ενισχύει ιδεολογικά την ποίησή του σε βαθμό που να εύ-

φράινεται από την ποίησή του, όσο εύφραίνεται από μια επιφάνεια σιλικόνη. Μένει όμως επιφάνεια ή ποίησή του—χωρίς κορμό χωρίς σπλάχνα, μια ποίηση από φωτισμένα τοιχώματα. Οι λέξεις του θαυμάσιες στην έπιλογή τους με αίσθηση φωναχτή δεν είναι ποτισμένες από βαριά ποιητική έμπειρία, δεν απόχτησαν αυτή την άλλη φύση την αχώριστη από την ποίησή του, έτσι που αν τις βγάλει κανείς να βλέπει ένα χώρο πλήρη από αλήθειες, από δραματικό κατάλοιπο. Γίνονται δηλαδή οι λέξεις στην ποίησή του «φλούδα σ' ένα μαλακό κορμό». Ο σκοπός της ποίησης είναι να καταδύεται στα βάθη του ώρισμένου, για να βρει κάτι το ανεξάντλητο (*). Αυτό το ώρισμένο, κυριαρχημένο, απομειωμένο από τον ποιητή, ως τα ένδοτά του, λείπει ή δεν φανερώνεται σε μεγάλη διάσταση. Το ειδολογικό του όμως κέρδος, έστω και ως επιφάνεια, είναι απόκτημα για τη νέα μας ποίηση. Η δύναμή του και η αδυναμία μαζί του 'Ασλάνογλου νομίζω πως δηλώνεται στα δυο παρακάτω ποιήματά του:

Κι' αν μου ρημάζατε το γήπεδο ή καρδιά μου είναι
κόκκινο τουβλό και υλικό για οικοδομές
σά φουσαρμόνικα μέσα στην κατεδάφιση

Κι' αν τσουρουφλίζεται στον ήλιο αυτός ο κάμπος
θα γίνει δροσερός καρπός λουλούδι απόβραδο
βλασταίνοντας τα παιδικά σου μάτια

Κι' αν βρέχει στο μικρό σταθμό θα σέρνω
τη μουσική σου μέσα στα χαλάσματα
σαν ξεδομένο φως στο νεροχύτη.

Και σ' αυτό:

Θέλω να γράψω ποιήματα ήλιόλουστα
έπάνω στ' ακρογιάλια των χειρών σου

Θέλω να γράψω ποιήματα αχτένιστα
έπάνω στο αχτένιστο κεφάλι σου

Θέλω να γράψω ποιήματα αδέσποτα
μισολιωμένα στο κατάξανθό σου σώμα

Θέλω να γράψω ποιήματα για σένα.

Οι μεταφορικοί δανεισμοί πολύ συχνόι σε όλα του τα ποιήματα, ίσως να διαστέλουν την επιφάνεια των στίχων, μα τους αδυνατίζουν τους κάνουν μόνο επιφάνεια και εικόνα—«μια δέσμη από εικόνες».

Δεν υπάρχει τίποτε πλήρες μέσα στην ποίηση, που να δικαιώνει βιωματικά ένοση τον ποιητή. Τα πράγματα ανθίζουν μέσα στο βράδυ, από το βράδυ περνούν στη νύχτα και από τη νύχτα μέσα στη μνήμη. Μια αποσυγκόλληση που ούτε στη ζωή μένουν τα συντρίμια ή τα τμήματα ούτε στο θάνατο ρίχνονται αφού ο ποιητής τα σώσει, μαρτυρι-

* Πώλο Κλωντέλ «Ποίηση και το σύμπαν» Παράγραμμα Ίδεων σελ. 192 τ.β.

καὶ ἴσως, μέσα στὴ μνήμη του, ὡς σκιές εἰδωλα καὶ φλοῦδες περισσότερο παρὰ ὡς ὕλη. Οὐτε ὁ χρόνος ἔχει, γιὰ τὸν ποιητὴ, ἓνα μέρος του, ἓνα καλοκαίρι πλήρες, στέρεο πού νά μένει ὡς μνήμη ἡδονικῆ—μνήμη ὕλης ὅπως στὸν Καβάφη ἢ στὸν Ἀρη Δικταῖο παραδείγματος χάριν. Ἔτσι διαβάζουμε στὴν ποίησιν τοῦ Ἀσλάνογλου:

Ψυχὴ μου χόρεψες ὅλο τὸ καλοκαίρι
ποιὸς φωτεινὸς σηματοδότης δὲν τὸ δείχνει

Καὶ ἄλλου:

Κατεδαφίζονται τὰ καλοκαίρια στὴ σειρὰ

Ἡ πρόθεσις τῆς ὁμῆς ἀπογυμνώνεται, προσκαλεῖ ἀλλὰ δὲ δέχεται, δὲν ἱκανοποιεῖται, δὲν ἐκπληρώνεται αὐτὸ πού σημαδεύουν ὀρισμένοι του στίχοι, ὡς βούλησις. Ἡ ἄδεια καὶ ἀσυνάρτητη πολυκατοικία ἢ ἀνέγραστη καὶ τὸ ἐρείπιο ἀπ' τὰ ναρκωτικά τοῦ ἡλίου εἶναι ἡ πρώτη ὕλη δραματικῆς συντριβῆς, ὅ,τι καλύτερο, κατὰ τὴ γνώμη μου, κατορθώνεται στὴ μικρὴ συλλογὴ τοῦ Νίκου—Ἀλέξη Ἀσλάνογλου.

Σ' ὅλα τὰ ποιήματα ἐπιχειρεῖται μιὰ λυρικὴ ἀπόστασις, πού φθάνει στὴν ἐξάερωση (ὅπως στὸ θαυμάσιο ποίημα «καμιά ἀφίσα ἢ τοῖχος»). Ἡ μουσικὴ πού ἔχει ἡ ποίησί του καὶ ἡ καθαρὴ εἰκονοπλασία του δὲν εἶναι λανθάνουσες ἀλλὰ ἐξώδερες καὶ φωναχτές, ἐπιζητίες γι' αὐτὸ στὴ ποίησί του. Ἐπιδράσεις ἀπὸ ἄλλους δὲν ἔχει. Τὰ ἀφομοιωμένα σύμβολα π.χ. καὶ ἡ κυκλοφοροῦσα στὸ ἐσωτερικὸν τῶν πραγμάτων, τῶν σκιῶν, τῶν εἰδώλων πυκνὴ ὅπως ρευστοποιημένη ὕλη μουσικῇ καὶ ὁ εἰκονισμὸς στὴν ποίησιν τοῦ Θέμελη προέρχονται, ἀπορρέουν ἀπὸ μιὰ βαριὰ ποιητικὴ ἐμπειρία καὶ ἀπὸ ἀνανεωμένο νεοκλασικισμό. Ἀναλύσεται ὁ Θέμελης στὸν προσδιορισμὸ μιᾶς γλώσσας μέσα στὴ γλῶσσα, ὅπως λέγει ὁ Βαλερό, μὲ μιὰ μοῖρα δύσκολη: σάν νά τρώγει σάν νά σιάφτει τὸ ἐσωτερικὸ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν λέξεων (ἀπὸ ὕλη εἶναι καὶ οἱ λέξεις) καὶ νά γεμίζει μὲ μουσικὴ καὶ μὲ ἤχους ἔρημους καὶ νεκροὺς τὰ χαίνοντα σύμβολα πού πλέουν, γέμοντα μουσικῶν φωνῶν καὶ θανάτου. Ἀναφέρω τὴν περίπτωσιν τοῦ Γ. Θέμελη, ἐπειδὴ σὲ ὀρισμένες κριτικὰς γιὰ τὴν ποίησιν τοῦ Ν.-Α. Ἀσλάνογλου εἶδα πὺς ἀνακαλύπτουν ζωηρές, ἀπὸ τὴν ποίησιν τοῦ Θέμελη, ἐπιδράσεις. Αὐτὸ τὸ λυρικὸ καὶ δραματικὸ μαζί βάρος ὁ Ν.-Α. Ἀσλάνογλου δὲν τὸ ἔχει οὔτε ὡς δείγμα, ἐνῶ ἔχει θαυμάσιους, ὅλο ἁρμονία, στίχους. Ὅταν μπεῖ στὴν «ἀσυνάρτητη» πολυκατοικία καὶ κατοικήσει ἢ ὅταν κατεβεῖ στὰ «στολίδια τοῦ βυθοῦ», κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια, στὰ βάθη τοῦ ὀρισμένου ἔστω καὶ στὰ ἐρείπια τῆς Παλμύρας, τότε μὲ τὴν εἰδολογικὴ καλλιέργειαν πού ἐπέτυχαν οἱ στίχοι αὐτῆς τῆς συλλογῆς του καὶ πού θὰ τὴν κρατήσει καὶ θὰ τὴν τελειώσει, θὰ περιμένουμε μιὰ πολὺ καλὴ γιὰ τὴν ποίησίν μας σύμπτωση.

